

# Nükleer Güç Santrali Projelerine İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Tahkim

Burcu YARDIM\*

---

**Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK–ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.** Bu çalışmada yer alan görüşler, yazarın kişisel görüşleri olup görev yaptığı kurumun görüşlerini yansıtmamaktadır.

\* Enerji ve Tabii Kaynaklar Uzmanı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Doktora Programı Öğrencisi. ([byardim@ankara.edu.tr](mailto:byardim@ankara.edu.tr))  
<https://orcid.org/0000-0002-5259-8302>

**Makale Geliş Tarihi:** 29 Haziran 2021 **Makale Kabul Tarihi:** 3 Haziran 2022

**Atıf önerisi:** Yardım, Burcu. “Nükleer Güç Santrali Projelerine İlişkin Uyuşmazlıkların Çözümünde Tahkim.” *Ankara Barosu Dergisi* 80, no. 2 (Nisan 2022): 39-99. DOI: 10.30915/abd.1141910

## NÜKLEER GÜÇ SANTRALI PROJELERİNE İLİŞKİN UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜNDE TAHKİM

### ÖZ

Ülkemizin sürdürülebilir enerji arz güvenliğini sağlama hedefi doğrultusunda elektrik enerjisi üretim portföyümüzde nükleer güç santrallerine payı giderek artan bir biçimde yer verilmesi planlanmaktadır. Milletlerarası ticari uyuşmazlıkların olağan çözüm yolu haline gelmiş bulunan tahkim, nükleer güç santrali projelerine ilişkin uyuşmazlıkların çözümü söz konusu olduğunda da geleneksel devlet yargısına nazaran öne çıkmaktadır. Çalışmada Türkiye'nin nükleer enerji görünümü hakkında açıklamalar yapılmakta ve "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyetinde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma"da yer alan tahkim şartı milletlerarası tahkim anlaşmasının unsurları çerçevesinde bir değerlendirmeye tâbi tutulmaktadır. İlâveten, nükleer güç santralleri ile ilişkili uyuşmazlık örneklerine yer verilmektedir.

### Anahtar Kelimeler

nükleer enerji

nükleer güç santrali

uyuşmazlıkların çözümü

milletlerarası tahkim

tahkim anlaşması

## ARBITRATION IN RESOLUTION OF DISPUTES RELATED TO NUCLEAR POWER PLANT PROJECTS

### ABSTRACT

In line with the goal of ensuring the sustainable energy supply security of our country, it is planned to include nuclear power plants in our electricity generation portfolio with an increasing share. Arbitration, which has become the most common means of resolving international commercial disputes, comes into prominence against traditional court litigation where disputes over nuclear power plants are at stake. In the study, explanations are made about Turkey's nuclear energy outlook and the arbitration clause in the *“Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Russian Federation on Cooperation in Relation to the Construction and Operation of a Nuclear Power Plant at the Akkuyu Site in the Republic of Turkey”* is evaluated within the framework of the elements of the international arbitration agreement. In addition, examples of disputes related to nuclear power plants are given.

### Keywords

nuclear energy

nuclear power plant

dispute resolution

international arbitration

arbitration agreement

## GİRİŞ

Milletlerarası ticaret hacminde yaşanan büyük yükselişler ve ekonomideki gelişmeler, milletlerarası nitelikli uyuşmazlıkların sayısının artmasına neden olmuştur. Öte yandan, milletlerarası ticaret alanında ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözecek devletler üstü bir mahkemenin olmayışı, söz konusu uyuşmazlıkların mahkemelerde çözüme kavuşturulması durumunda millî mahkemelerin yetkisini gerekli kılmaktadır. Millî mahkemeler ise daima bir devlete bağlıdır ve teoride “bağımsız” olsalar da pratikte bağlı oldukları devletin sosyal, siyasal ve ekonomik politikalarından etkilenbilmektedirler. Bu nedenle, özellikle taraflardan birinin devlet olduğu milletlerarası uyuşmazlıklarda, söz konusu devletin kendi mahkemelerinde dava açılması diğer tarafın tercih edeceği bir yöntem olmamaktadır.

Ülkemizin sürdürülebilir enerji arz güvenliğini sağlama hedefi çerçevesinde nükleer enerjinin arz kaynaklarımız arasına dâhil edilmesi planlanmış ve bu kapsamda; 12 Mayıs 2010 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyetinde Akkuyu Sahası’nda Bir Nükleer Güç Santralının Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma”, 3 Mayıs 2013 tarihinde “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyetinde Nükleer Güç Santrallerinin ve Nükleer Güç Sanayisinin Geliştirilmesi Alanında İşbirliğine İlişkin Anlaşma”, 22 Ağustos 2014 tarihinde ise “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Nükleer Güç Santrallerinin ve Nükleer Güç Sanayisinin Geliştirilmesine Dair İşbirliği Zaptı” imzalanmıştır. İlaveten Türkiye’de kurulması muhtemel bir diğer nükleer güç santrali projesini üstlenme ihtimali doğrultusunda 9 Nisan 2012 tarihinde “Nükleer Enerjinin Barışçıl Amaçlarla Kullanımına Dair Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İşbirliği Anlaşması” imzalanmış olup iki ülke arasında müzakereler devam etmektedir.

Herhangi bir taraf açısından avantaj teşkil etmemesi, diğer bir ifadeyle tüm taraflar açısından nötr olması sebebiyle tahkim, milletlerarası ticaret uygulamasında olduğu gibi nükleer güç santrali projelerine ilişkin anlaşmalarda da uyuşmazlıkların çözümü için tercih edilen yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma ile esas itibariyle, Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında akdedilen anlaşmada yer alan tahkim şartının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Ancak öncelikle nükleer enerji alanında Türkiye’de yapılan ilk çalışmalara değinilecek ve nükleer güç santrali projelerimiz hakkında genel açıklamalar yapılacaktır. Bu hususlardan sonra, bahse konu hükümetlerarası anlaşmada yer alan tahkim şartı kurucu unsurları ile içeriği açısından irdelenmeye çalışılacaktır. İlaveten, nükleer güç santralleri ile ilişkili olup çözümü için tahkim yoluna başvurulmuş ve kamuoyu tarafından da yakından takip edilen bazı uyuşmazlık örneklerine yer verilecek ve nihayet sonuç bölümünde çalışmanın bütünü çerçevesinde yapılan değerlendirmeler genel hatlarıyla ifade edilecektir.

## I. TÜRKİYE’NİN NÜKLEER ENERJİ GÖRÜNÜMÜ

### A) NÜKLEER ENERJİ ALANINDA İLK ÇALIŞMALAR

Ülkemiz millî bir nükleer enerji programı geliştirme yönündeki ilk ciddi adımlarını atmaya dönemin ABD Başkanı Dwight D. Eisenhower’ın 8 Aralık 1953 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda yaptığı “Barış İçin Atom” konuşmasından kısa bir süre sonra karar vermiştir.<sup>[1]</sup> Bu kapsamda ilk olarak 1955 yılında “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Atom Enerjisinin Sivil Sahada İstimali Hususunda İşbirliğine Dair Anlaşma” imzalanmış;<sup>[2]</sup> 1956 yılında ise ülkemizin refah seviyesini yükseltmek ve yüksek çıkarlarını korumak amacıyla atom enerjisinin kullanımı ile ilgili olarak yapılacak bilimsel, ekonomik, teknik

[1] Sinan Ülgen ve Aaron Stein, “Atomun Kontrolüne Yönelik Çabalar ve Nükleer Teknoloji Transferi: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme,” *Nükleer Enerjiye Geçişte Türkiye Modeli II*, ed. Sinan Ülgen (İstanbul: Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi, 2012), 72.

[2] *Resmî Gazete*, 24.12.1956 S. 9491.

ve idari çalışmaları koordine etmek ve denetlemek üzere Başbakanlığa bağlı bir “Atom Enerjisi Komisyonu”<sup>[3]</sup> kurulmuştur.<sup>[4]</sup>

Türkiye ayrıca 1957 yılında tüzüğünü onaylamak suretiyle Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı’na (UAEA) üye olan ilk ülkeler arasında yer almıştır.<sup>[5]</sup>

Ülkemizin ilk nükleer araştırma reaktörünün yapımı 1959 yılında Çekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi’nde (ÇNAEM) başlamıştır.<sup>[6]</sup> 1 MW gücündeki TR-1 Araştırma Reaktörünü “anahtar teslimi” usulüne göre inşa etmesi için *American Machine and Foundry* (AMF) şirketi seçilmiştir. Reaktör, nükleer parçalanma zincir reaksiyonun kendi kendine devam ettiği aşamaya 1962 yılında ulaşmış ve 1977 yılına kadar aralıksız işletilmiştir.

1966 yılında Atom Enerjisi Komisyonu tarafından ikinci bir nükleer araştırma tesisi kurulmasına karar verilmiştir. 1967 yılında faaliyete geçen Ankara Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi (ANAEM) 300-400 MW

[3] 9.7.1982 tarihli ve 2690 sayılı Kanun ile bu Komisyon “Türkiye Atom Enerjisi Kurumu” (kısaca TAEK) olarak yapılanmıştır. 28.3.2020 tarihli ve 31082 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 57 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile ise Türkiye Atom Enerjisi Kurumu, Ulusal Bor Araştırma Enstitüsü ve Nadir Toprak Elementleri Araştırma Enstitüsü kapatılarak kamu tüzel kişiliğini haiz, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ile ilgili, özel bütçeli Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumu kurulmuştur. Kurumun kısa adı TENMAK olup merkezi Ankara’dadır.

[4] *Resmî Gazete*, 4.9.1956 S. 9398.

[5] “The Statute of the IAEA,” International Atomic Energy Agency, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.iaea.org/about/statute>; UAEA’na üye ülkeler için bkz. “List of Member States,” International Atomic Energy Agency, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.iaea.org/about/governance/list-of-member-states>.

[6] Türkiye’nin ilk nükleer araştırma reaktörünün kurulması için 1956 yılında devlet bütçesine 760.000 TL (~ 270.000 \$) tahsisat konmuş ve İstanbul’da Küçükçekmece Gölü kenarında bir kısım arazi kamulaştırılmıştır. 12.8.1960 tarihli Atom Enerjisi Komisyonu toplantısının 4 numaralı kararıyla “atom reaktörü” projesinin ismi, kenarında bulunduğu göle ve verilen görevlere izafeten “Çekmece Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi” olarak belirlenmiştir. Detaylı bilgi için bkz. “NÜKEN: TR-2 Araştırma Reaktörü Tesisi,” Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumu, erişim 30 Mayıs 2022, <https://nuken.tenmak.gov.tr/tr/tesisler/arastirma-reaktoru.html>.

gücündeki ağır su doğal uranyum enerji santrallerinin kurulmasına yönelik ilk çalışmaları denetlemiştir.<sup>[7]</sup>

1970’li yıllarda Türkiye’de nükleer alandaki çalışmaların ve artan radyoizotop ihtiyacının karşılanması amacıyla TR-1 ile aynı bina ve havuz içine daha yüksek güçlü ikinci bir reaktörün yapımına başlanmıştır. TR-1 Araştırma Reaktörünün yerini alan 5 MW gücündeki TR-2 Araştırma Reaktörü 1984 yılında tam kapasite olarak hizmete alınmıştır. 2009 yılına kadar çalışan bu reaktörün işletimine ise güvenlik iyileştirmeleri nedeni ile ara verilmiştir.<sup>[8]</sup>

Ülkemizde ayrıca bir de *General Electric* tarafından inşa edilmiş olan 250 KW gücündeki TRIGA Mark II hafif su reaktörü İstanbul Teknik Üniversitesi Ayazağa kampüsünde bulunmaktadır. 1979 yılında işletmeye açılan bu araştırma reaktörü eğitim ve araştırma amaçlı olarak hâlen kullanımdadır.<sup>[9]</sup>

## B) NÜKLEER GÜÇ SANTRALİ PROJELERİ

### 1- Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi

Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi kapsamında “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye

[7] 2005 yılında ANAEM’in yerini Sarayköy Nükleer Araştırma ve Eğitim Merkezi (SANAEM) almıştır. 15.7.2018 tarihli ve 30479 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 4 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile ise TAEK’in kuruluşu, işleyişi, görev yetki ve sorumlulukları yeniden belirlenmiş; SANAEM “Radyasyon ve Hızlandırıcı Teknolojileri Dairesi Başkanlığı” adını, ÇNAEM’in ise “Teknoloji Geliştirme Dairesi Başkanlığı” ile “Radyoaktif Atık Yönetimi Dairesi Başkanlığı” adlarını almıştır. 28.3.2020 tarihli ve 31082 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 57 No’lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile TENMAK’ın kurulmasının ardından ise Ankara’da bulunan Radyasyon ve Hızlandırıcı Teknolojileri Dairesi Başkanlığı ve İstanbul’da bulunan Teknoloji Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Nükleer Enerji Araştırma Enstitüsü (NÜKEN) olarak yeniden yapılanmıştır. Detaylı bilgi için bkz. “NÜKEN: Hakkımızda,” Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumu, erişim 30 Mayıs 2022, <https://nuken.tenmak.gov.tr/tr/kurumsal/hakkimizda.html>.

[8] Ülgen ve Stein, “Atomun Kontrolüne Yönelik Çabalar,” 48-87.

[9] TRIGA adı “Training Research Isotope Production General Atomic” kelimelerinin ilk harflerini, MARK-II ise muhtelif TRIGA reaktörü tipleri arasında, yer seviyesi üstünde inşa edilen ve kalbi sabit bir tipin adını ifade etmektedir. Detaylı bilgi için bkz. “TRIGA Mark-II Reaktörü,” İstanbul Teknik Üniversitesi, erişim 30 Mayıs 2022, <http://www.triga.itu.edu.tr/>.

Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma" (*Hükümetlerarası Anlaşma / Intergovernmental Agreement – IGA*) 12 Mayıs 2010 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. 27.8.2010 tarihli ve 2010/918 sayılı Bakanlar Kurulu Kararname ile onaylanan<sup>[10]</sup> bu Anlaşma ile Mersin ili Akkuyu Sahası'nda 4800 MW toplam kurulu güce sahip VVER 1200 tipi 4 reaktör kurulması öngörülmektedir.

Rusya Federasyonu Hükümeti ile imzalanan Anlaşma'nın başlıca hükümleri şunlardır:

- i. Taraflar Proje ile ilgili olarak işbirliği yapacaklardır. İşbirliği konuları, Türk Kuruluşları ve Rus Kuruluşları tarafından, Türk Tarafı'na mali yük getirilmeden yürütülecektir.
- ii. Proje Şirketi, Rus Tarafı'nca yetkilendirilen şirketlerin doğrudan veya dolaylı olarak başlangıçta yüzde 100 hisse payına sahip olacak şekilde, Türkiye Cumhuriyeti kanunları ve düzenlemeleri kapsamında anonim şirket şeklinde kurulacaktır; Rus Yetkili Kuruluşları'nın Proje Şirketi'ndeki toplam payları, hiçbir zaman yüzde 51'den az olmayacaktır.
- iii. Türk Tarafı, sahayı mevcut lisansı ve mevcut altyapısı ile birlikte bedelsiz olarak, NGS'nin sökülme sürecinin sonuna kadar Proje Şirketi'ne tahsis edecektir. Türk Tarafı ayrıca Proje Şirketi'ne, yürürlükteki Türkiye Cumhuriyeti kanun ve düzenlemeleri kapsamında, Proje ile ilgili olarak ihtiyaç duyulan, özel mülkiyete konu diğer tüm arazilerin kamulaştırılması hususunda kolaylık sağlayacaktır.
- iv. Projenin yatırım ve işletim dönemlerini kapsayan risklerin sigortalanması sorumluluğu Proje Şirketi'ne ait olacaktır.
- v. Rus Tarafı, Proje Şirketi'nin başarısızlığı halinde, Anlaşma'dan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmeyi temin etmek amacıyla gerekli

[10] 15.7.2010 tarihli ve 6007 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda Bir Nükleer Güç Santralinin Tesisine ve İşletimine Dair İşbirliğine İlişkin Anlaşma"nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 16.8.2010 tarihli ve HUMŞ/182338 sayılı yazısı üzerine, 31.5.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 27.8.2010 tarihinde kararlaştırılmıştır (*Resmî Gazete*, 21.7.2010-27648 ve *Resmî Gazete*, 6.10.2010-27721).



- tüm yetkinlik ve kabiliyete sahip olması öngörülen Proje Şirketi'nin halefini belirlemede tüm sorumluluğu üstlenecektir.
- vi. Rus Tarafı'nca kurulacak Proje Şirketi, NGS tarafından üretilen elektrik de dâhil olmak üzere, NGS'nin sahibi olacaktır.
  - vii. Proje şirketi ile TETAŞ arasında elektrik satış anlaşması (ESA) imzalanacaktır. Bu anlaşma ile TETAŞ, Ünite 1 ve 2'de üretilmesi planlanan elektriğin yüzde 70'i ile Ünite 3 ve 4'te üretilmesi planlanan elektriğin yüzde 30'unu her bir güç ünitesinin işletmeye alınma tarihinden itibaren 15 yıl boyunca KDV hariç 12.35 ABD senti/kWh ağırlıklı ortalama fiyattan satın almayı garanti edecektir. Proje şirketi üretilmesi planlanan elektriğin geri kalan yüzdelerini kendisi ya da enerji perakende tedarikçileri yoluyla serbest elektrik piyasasına satacaktır.
  - viii. Her bir Güç Ünitesi için ESA'nın sona ermesini müteakip, ancak her bir Güç Ünitesinin ticari işletmeye giriş tarihinden sonra 15 (on beş) yıldan daha erken olmamak kaydıyla, Proje Şirketi, NGS ömrü boyunca, NGS Ünite 1, Ünite 2, Ünite 3 ve Ünite 4 için, Türk Tarafı'na yıllık bazda Proje Şirketi'nin net kârının yüzde 20'sini verecektir.
  - ix. Proje Şirketi, NGS inşasının başlaması için gerekli tüm belgeler, izinler, lisanslar, rızalar ve onayların verilmesinden itibaren yedi yıl içinde Ünite 1'i ve sonra da birer yıl aralıklarla Ünite 2, Ünite 3 ve Ünite 4'ü ardarda ticari işletmeye alacaktır. NGS ünitelerinin ticari işletmeye erken veya geç girişi durumunda, Taraflar'ın sorumlulukları ESA'ya göre belirlenecektir.
  - x. Proje Şirketi, NGS'nin sökümlü ve atık yönetiminden sorumlu olacak; bu çerçevede, yürürlükteki Türk kanun ve düzenlemeleri ile öngörülen ilgili fonlara gerekli ödemeleri yapacaktır.
  - xi. Anlaşma'nın uygulanması ve/veya yorumlanması ile ilgili, Taraflar arasındaki uyuşmazlıklar karşılıklı istişare ve müzakere yoluyla çözülecek; müzakerelerin başlangıç tarihinden itibaren altı ay içerisinde bu yolla çözülemeyen uyuşmazlıklar ise Taraflardan birinin talebi üzerine tahkim kuruluna götürülecektir.

## 2- Sinop Nükleer Güç Santrali Projesi

Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi için tek bir hükümetlerarası anlaşma imzalanması yeterli bulunurken Sinop Nükleer Güç Santrali Projesi için Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti arasında imzalanan hükümetlerarası anlaşmada Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile ileride kurulacak Proje Şirketi arasında bir “Ev Sahibi Hükümet Anlaşması” (*Host Government Agreement–HGA*) imzalanması kararlaştırılmıştır. İlgili taraflar arasında gelecekte imzalanması öngörülen bu Anlaşma ise “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Nükleer Güç Santrallerinin ve Nükleer Güç Sanayisinin Geliştirilmesine Dair İşbirliği Zaptı”nın eki olarak yer almıştır.

Sinop Nükleer Güç Santrali Projesi kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti arasında imzalanan anlaşmalar tarihleri ve ekleri ile şu şekildedir:

- i. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Nükleer Güç Santrallerinin ve Nükleer Güç Sanayisinin Geliştirilmesi Alanında İşbirliğine İlişkin Anlaşma (3 Mayıs 2013 Ankara / 26 Nisan 2013 Tokyo) (EK: Ev Sahibi Hükümet Anlaşması’nın Esas Unsurları)
- ii. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Nükleer Güç Santrallerinin ve Nükleer Güç Sanayisinin Geliştirilmesine Dair İşbirliği Zaptı (22 Ağustos 2014 Ankara / 27 Ağustos 2014 Tokyo) (EK: Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve (Proje Şirketinin Unvanı) Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Nükleer Güç Santrali Projesinin ve Nükleer Güç Endüstrisinin Geliştirilmesi Hakkında Ev Sahibi Hükümet Anlaşması)

6.5.2015 tarihli ve 2015/7697 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile onaylanan bu Anlaşmalar ile Sinop ilinde<sup>[11]</sup> yaklaşık 4400 MW kurulu güce sahip ATMEA1 tipi 4 reaktör kurulması öngörülmüştür.<sup>[12]</sup>

Uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümü, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Proje Şirketi arasında imzalanması öngörülen Ev Sahibi Hükümet Anlaşması'nda (Sinop HGA) düzenlenmiştir. Ancak her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti arasında akdedilen İşbirliği Zaptı'nın eki olarak yer almaktaysa da, Sinop HGA, Proje Şirketinin kurulamamış olması nedeni ile imzalanmamıştır. Ayrıca planlanan nükleer güç santraline ilişkin yapılan fizibilite çalışması takvim ve fiyat yönünden tatmin edici bulunmayarak 2020 yılı itibarıyla Japon Tarafı ile bu konudaki iş birliğine devam etmeme konusunda mutabakat sağlanmıştır. Bu nedenle, Sinop Nükleer Güç Santrali Projesi kapsamında Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Proje Şirketi arasında imzalanması öngörülen anlaşmada yer alan tahkim şartı incelememiz kapsamına alınmamaktadır.

### 3- Üçüncü Nükleer Güç Santrali Projesi

Ülkemizde hayata geçirilmesi hedeflenen bir diğer nükleer güç santrali projesi ile ilgili olarak “Nükleer Enerjinin Barışçıl Amaçlarla Kullanımına Dair Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İşbirliği Anlaşması” 9 Nisan 2012 tarihinde Pekin’de imzalanmıştır.

[11] Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Nükleer Güç Santrallerinin ve Nükleer Güç Sanayisinin Geliştirilmesi Alanında İşbirliğine İlişkin Anlaşma'nın 1. maddesinin b bendine göre “Proje Sahası” kavramı, Türkiye Cumhuriyeti'nin Sinop ilinde ya da şartların gerektirmesi durumunda başka bir yerde, Proje'nin uygulanması için Proje Şirketi'ne tahsis edilecek arazi anlamına gelmektedir.

[12] 1.4.2015 tarihli ve 6642 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Nükleer Güç Santrallerinin ve Nükleer Güç Sanayisinin Geliştirilmesi Alanında İşbirliğine İlişkin Anlaşma” ile “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Nükleer Güç Santrallerinin ve Nükleer Güç Sanayisinin Geliştirilmesine Dair İşbirliği Zaptı”nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 24.4.2015 tarihli ve 7776298 sayılı yazısı üzerine, 31.5.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 6.5.2015 tarihinde kararlaştırılmıştır (*Resmî Gazete* 10.4.2015-29332 ve *Resmî Gazete*, 23.5.2015-29364).

29.8.2016 tarihli ve 2016/9130 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile onaylanan bu Anlaşma ile Tarafların nükleer enerji ile ilgili diğer pek çok alan yanında nükleer güç santrallerinin ve araştırma reaktörlerinin saha etüd çalışmaları, tasarımı, inşası, işletmeye alınması, modernizasyonu, test edilmesi, bakımı, kullanılmış yakıt yönetimi ve sökümü hakkında da işbirliği geliştirmeyi arzuladıkları ifade edilmektedir.<sup>[13]</sup>

Ülkemiz çapında farklı bölgelerde üçüncü nükleer güç santralının kurulacağı sahaya ilişkin araştırmalar sürerken henüz resmi bir açıklama bulunmamaktadır. Proje kapsamında imzalanması öngörülen diğer anlaşma veya anlaşmalar bakımından ise müzakereler devam etmektedir.

## II. AKKUYU NÜKLEER GÜÇ SANTRALİ PROJESİ KAPSAMINDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ HÜKÜMETİ İLE RUSYA FEDERASYONU HÜKÜMETİ ARASINDA AKDEDİLEN ANLAŞMADA YER ALAN TAHKİM ŞARTININ DEĞERLENDİRİLMESİ

### A) GENEL OLARAK

Tahkim, bu yönde bir anlaşma olması ve kanunun izin verdiği konular kapsamında olmak koşuluyla, taraflar arasında mevcut bir hukuki ilişkiden doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların devlet yargısı yerine resmi görevi yargılama olmayan kimseler aracılığı ile kesin ve bağlayıcı olarak çözüme kavuşturulması yöntemi şeklinde tanımlanabilir.<sup>[14]</sup> Bu anlamda tahkim; tahkim anlaşması, hakem sözleşmesi ve tahkim anlaşmasının konusunu teşkil eden uyuşmazlıklara kaynaklık eden maddi hukuk sözleşmesi gibi

[13] 9.8.2016 tarihli ve 6738 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan “Nükleer Enerjinin Barışçıl Amaçlarla Kullanımına Dair Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İşbirliği Anlaşması”nın onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 29.8.2016 tarihli ve 11335799 sayılı yazısı üzerine, 31.5.1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu’na 29.8.2016 tarihinde kararlaştırılmıştır (*Resmî Gazete*, 25.8.2016-29812 ve *Resmî Gazete*, 2.9.2016 S. 29819).

[14] Tanımlar hakkında bkz. Cemal Şanlı, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1986), 17; Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2001), 5875; Ziya Akıncı, *Milletlerarası Tahkim* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2016), 3; Rifat Erten, *Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2010), 1.

çeşitli hukuki unsurları ve ilişkileri barındıran bir müessese olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>[15]</sup>

Milletlerarası nitelikli uyuşmazlıkların çözümünde tahkimin ağırlıklı olarak tercih edilmesinin en önemli iki nedeni, hakemlerin tarafsızlığı ve tahkim yargılaması sonucu verilen kararların icra edilebilirliği olarak görülmektedir.<sup>[16]</sup> Bunlara ek olarak; tahkimin esnek bir yapıya sahip olması, tahkim yargılamasının gizliliğe imkân vermesi ve tahkim yargılaması sonucunda verilen kararların bağlayıcılığı da tahkimin tercih nedenleri arasında sayılabilmektedir.<sup>[17]</sup>

Bir uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümü iki temel şarta bağlıdır. Bunlardan birincisi, uyuşmazlığın tahkime elverişli olması, ikincisi ise tarafların tahkim konusunda anlaşmış olmalarıdır.<sup>[18]</sup>

Tahkime elverişlilik<sup>[19]</sup>, genel olarak hangi tür uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümlenebileceğini ve hangilerinin münhasıran mahkemelerin yargılama yetkisi kapsamında olduğunu ifade eden bir kavramdır<sup>[20]</sup>. Bu kavram çeşitli hukuklarda sübjektif tahkime elverişlilik ve objektif tahkime elverişlilik olarak iki farklı açıdan ele alınmakta; sübjektif tahkime elverişlilik bir gerçek veya tüzel kişinin tahkim anlaşmasına taraf olma ehliyetine,

[15] Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2015), 572; Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013), 533.

[16] Margaret L. Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration* (the United States of America: Cambridge University Press, 2008), 3.

[17] Christian Bühring-Ühle, "A Survey on Arbitration and Settlement in International Business Disputes," *Towards a Science of International Arbitration: Collected Empirical Research*, ed. Christopher R. Drahozal ve Richard W. Naimark (the Netherlands: Kluwer Law International, 2005), 32.

[18] Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 5.

[19] Tahkime elverişlilik konusunda kapsamlı bir çalışma için bkz. Burak Huysal, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişlilik* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2010).

[20] Alan Redfern ve Martin Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration* (the United States of America: Oxford University Press, 2009), 123.

objektif tahkime elverişlilik ise uyuşmazlık konusunun tahkim yoluyla çözüme uygunluğuna işaret etmektedir<sup>[21]</sup>.

Tahkim anlaşması, asıl sözleşmeye konulan bir “tahkim şartı” (*arbitration clause*) şeklinde olabileceği gibi ayrı bir “tahkim sözleşmesi” (*submission agreement*) şeklinde de yapılabilmektedir. Bununla birlikte tahkim anlaşması, asıl sözleşmeye konulan bir tahkim şartı şeklinde yapılmış ve o sözleşmenin hükümlerinden biri görünümünü kazanmış olsa dahi, asıl sözleşmeden ayrı kabul edilmektedir.<sup>[22]</sup> Dolayısıyla, asıl sözleşme ile tahkim şartının maddi ve şekli geçerlilikleri birbirinden etkilenmediği gibi bunların tâbi olduğu hukuk da her zaman aynı olmak zorunda değildir.<sup>[23]</sup>

Tahkim anlaşmasının kurulabilmesi için; belirli bir hukuki ilişkiyi ilgilendiren doğmuş veya doğacak çekişmelere yönelik tahkim iradesinin varlığı şarttır.<sup>[24]</sup> Bunun dışında tahkim anlaşmasında yer alması zorunlu tutulan herhangi bir unsur söz konusu değildir. Ancak yine de tarafların tahkim sürecine ilişkin olarak kendi açılarından önemli addettikleri bazı ayrıntılara anlaşmalarında yer vermeleri doktrinde ve uygulamada tavsiye edilmektedir.<sup>[25]</sup>

Akkuyu Nükleer Güç Santrali Projesi kapsamında uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümü, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında akdedilen Hükümetlerarası Anlaşma'nın 17. maddesinde

[21] Bernard Hanotiau, “The Law Applicable to Arbitrability,” *The Singapore Academy of Law Journal* 26 (Ocak 2014): 875-878; Huysal, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişlilik*, 15-18.

[22] Gary Born, *International Arbitration: Law and Practice* (the Netherlands: Kluwer Law International, 2012), 54; Redfern ve Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration*, 117; Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 18.

[23] Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 55; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 573.

[24] Cansu Yener Keskin, *Milletlerarası Tahkim Anlaşmasının Kurulması ve Etkisi* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017), 169.

[25] Turgut Kalpsüz, “Tahkim Anlaşması,” Ünal Tekinalp'e Armağan: Bilgi Toplumunda Hukuk (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2003), 1045-1046; “Uluslararası Tahkim Şartlarının Hazırlanmasına Dair UBB Kılavuz İlkeleri,” (UBB Kılavuz İlkeleri) International Bar Association, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=E58973BE-CBC8-4BBF-A336-E444D00CE62A>.

düzenlenmiştir. Çalışmamızda bahse konu tahkim şartı, tahkim anlaşmasının kurucu unsurlarından başka milletlerarası tahkim anlaşmasında düzenlenmesi tavsiye edilen temel unsurlar ile seçimlik unsurlar açısından bir değerlendirilmeye tâbi tutulmaya çalışılacaktır.

## B) TAHKİM ANLAŞMASININ KURUCU UNSURLARI AÇISINDAN

Tahkim anlaşmasının kurulabilmesi, taraflar arasındaki mevcut bir hukuki ilişkiden doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümüne dair açık ve kesin bir iradenin bulunmasına bağlıdır. Bu çerçevede; taraflar arasında mevcut bir hukuki ilişki, tahkim iradesi ve taraflar arasında çekişme tahkim anlaşmasının kurucu unsurlarını teşkil etmektedir.<sup>[26]</sup>

Taraflar arasındaki hukuki ilişkinin mevcut ve belirli olması tahkim anlaşmasının sadece geçerli biçimde kurulabilmesi için değil kapsamının açıkça tespit edilebilmesi açısından da önem arz etmektedir. Nitekim bu anlaşma ile hakemlerin yetkisinin sınırı çizilmekte ve tahkim anlaşmasında belirtilen konuların dışında kalan uyuşmazlıklar bakımından olağan devlet yargısının yetkisi devam etmektedir.<sup>[27]</sup>

Akkuyu IGA kapsamında taraflar arasında bir hukuki ilişki bulunmaktadır. Bu hukuki ilişki en genel haliyle Türkiye Cumhuriyeti'nde Akkuyu Sahası'nda bir nükleer güç santralinin tesisine ve işletimine dair işbirliğini esas almaktadır. Taraflar, bu hukuki ilişkiden doğacak uyuşmazlıkların çözümü bakımından tahkim yolunda karar kılmışlar ve tahkim anlaşmasını Hükümetlerarası Anlaşma'ya konulan bir tahkim şartı görünümünde yapmışlardır.

Belirtmek gerekir ki bir çekişmenin, yani bir uyuşmazlığın henüz doğmamış olması tahkim anlaşmasının kurulmasına engel değildir. Nitekim milletlerarası ticari tahkim uygulamasında tahkim genellikle, hukuki ilişkinin belirli olması koşuluyla taraflar arasında henüz herhangi bir uyuşmazlık yokken düzenlenmektedir. Akkuyu IGA kapsamında da taraflar gelecekte aralarında doğabilecek uyuşmazlıkları tahkim anlaşmasına konu etmişlerdir.

Tahkim anlaşmasının uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonra yapılması halinde tarafların çekişmeli konuları belirleyebilmeleri ve bunlardan hangilerinin

[26] Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 98; Yener Keskin, *Milletlerarası Tahkim Anlaşmasının Kurulması ve Etkisi*, 159.

[27] Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 105.

tahkim yolu ile çözüleceğini kararlaştırmaları daha kolaydır. Buna karşılık henüz doğmamış uyuşmazlıkların belirlenip sözleşme metnine geçirilmesi mümkün gözükmemektedir. Bu durumda, aksi kararlaştırılmadıkça, tahkim şartının yer aldığı sözleşmeden doğacak bütün uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözüleceği kabul edilmektedir.<sup>[28]</sup>

Akkuyu IGA metninde yer alan tahkim şartında dikkati çeken bir husus, taraflarca basamaklı bir uyuşmazlık çözüm yolunun kaleme alınmış olmasıdır. Buna göre Akkuyu IGA'nın uygulanması ve/veya yorumlanması ile ilgili uyuşmazlıklar Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Rosatom arasında karşılıklı istişare ve müzakere yolu ile çözülecek; gerekli görüldüğü takdirde, taraflardan birinin teklifi üzerine, Anlaşma'nın yürütülmesine ilişkin tavsiyeleri gözden geçirmek ve ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözmek amacı ile toplantılar düzenlenecektir. Eğer bir uyuşmazlık müzakerelerin başlangıç tarihinden itibaren altı ay içerisinde bu yolla çözülemese taraflardan birinin talebi üzerine tahkim kuruluna götürülecektir.

Tahkim yoluna başvurmadan önce uyuşmazlıkları dostane biçimde müzakere etme veya diğer alternatif çözüm yollarını tüketme gibi çeşitli mekanizmaların öngörüldüğü tahkim anlaşmalarına uygulamada sıklıkla rastlanmakta; genel anlamda ifade etmek gerekirse, bu tür kayıtların tarafların tahkim iradesini şüpheye düşürmediği ve dolayısıyla tahkim anlaşmasını geçersiz kılmadığı kabul edilmektedir.<sup>[29]</sup>

Sonuç olarak, Akkuyu IGA bağlamında taraflar arasında bir hukuki ilişkinin mevcut olduğu, bu hukuki ilişkiden ileride doğabilecek uyuşmazlıkların tahkim anlaşmasına konu edildiği ve tahkim iradesinin açık ve kesin bir biçimde ortaya konmuş bulunduğu görülmekte; kurucu unsurlar yönünden tamamlanmış bir tahkim anlaşmasının varlığından bahsetmenin mümkün olduğu değerlendirilmektedir.

[28] Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 112-113.

[29] Mine Tan Dehmen, "Tahkim Öncesi Müzakere ya da Uzlaştırma Yollarının Tüketilmemiş Olmasının Tahkim Yargısına Etkisi," *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 25, no. 1-2 (2005): 458.



## C) MİLLETLERARASI TAHKİM ANLAŞMASINDA DÜZENLENMESİ TAVSİYE EDİLEN TEMEL UNSURLAR AÇISINDAN

### 1- Tahkim Anlaşmasının Kapsamı

Tahkim anlaşmasının kapsamı ile tahkime konu olacak uyuşmazlıkların türü ve sınırı kastedilmektedir. Bu bağlamda tarafların, istisnai durumlar dışında, tahkime tâbi uyuşmazlıkların kapsamını sadece sözleşmeden “doğan” tüm uyuşmazlıklar (*any disputes arising out of the contract*) ile sınırlı olarak değil sözleşme ile “ilişkili olan” tüm uyuşmazlıkları da (*any disputes arising out of or related to the contract*) kapsayacak şekilde geniş olarak tanımlamaları tavsiye edilmektedir.<sup>[30]</sup>

Bununla birlikte taraflar, sözleşme ile ilişkili olsa da bazı türden uyuşmazlıkları tahkim şartının kapsamı dışında tutmayı veya sadece mevcut tek bir uyuşmazlık hakkında tahkim sözleşmesi yapmayı arzu edebilirler. Ancak bu durumda, tahkim anlaşması ne kadar özenle hazırlanmış olursa olsun bazı konuların kapsam dışında bırakılmasının, örneğin sözleşmeden doğan bazı talepler tahkimde görülürken sözleşmeden doğan veya sözleşme dışı diğer bazı taleplerin devlet yargısında görülmesi nedeniyle, paralel yargılamaya ve birbiri ile çelişen kararlara yol açabileceği riskini de göz ardı etmemelidirler.<sup>[31]</sup>

Her ne kadar tarafların bazı türden uyuşmazlıkları tahkim şartının kapsamı dışında bırakabilmeleri mümkünse de içerdiği riskler nedeniyle uygulamada bu duruma pek rastlanmamakta; tahkime konu olacak uyuşmazlıkların kapsamının genellikle geniş olarak tanımlandığı görülmektedir.<sup>[32]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesinin 1. paragrafında tahkim anlaşmasının kapsamı ve dolayısıyla uyuşmazlığı çözmekle görevli olacak hakemlerin yetkisi “*İşbu Anlaşma'nın uygulanması velveya yorumlanması ile ilgili, Taraflar arasındaki uyuşmazlıklar*” ifadesi ile geniş biçimde tanımlanmıştır.

[30] UBB Kılavuz İlkeleri, Kılavuz İlke 3: “*Özel durumlar dışında, taraflar tahkime tâbi olan uyuşmazlıkların kapsamını sınırlandırmaya çalışmamalı ve bu kapsamı geniş bir şekilde tanımlamalıdır.*”

[31] Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 36.

[32] Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 36.

## 2- Kurumsal Tahkim veya Ad hoc Tahkim

Tahkim anlaşması yapacak olan tarafların dikkate alması tavsiye edilen hususlardan biri de *ad hoc* veya kurumsal tahkim arasında bir seçim yapmaktadır.<sup>[33]</sup>

Kurumsal tahkim, tahkim hizmeti sunan bir kurumun tahkim usulüne ilişkin önceden hazırlanmış yargılama kurallarına tâbi olarak cereyan eden tahkim olup bu tahkim türünün tercih edildiği hallerde, taraflarca düzenlenmeyen hususlar, söz konusu kurallara göre yönetilmektedir.<sup>[34]</sup> Kurumsal tahkim kurallarında genel olarak; uyuşmazlığı çözüme görevini üstlenecek hakemlere ilişkin konular ile birlikte tahkim yeri, tahkim dili, tahkim süresi, gizlilik, geçici hukuki koruma tedbirleri, belgelerin ibrazı ve yargılama masrafları gibi pek çok ayrıntıya yer verilmektedir. Buna karşılık *ad hoc* tahkim, tarafların doğrudan hazırladıkları veya atıf yaptıkları belirli kurallara veya kanunlara tâbi olarak gerçekleşen tahkim olduğu için bu tahkim türünün tercihi, şayet tahkim usulü tarafların anlaşmalarında yaptıkları bir atıf ile örneğin UNCITRAL Tahkim Kuralları gibi tahkim sürecinin tüm yönlerini kapsayıcı nitelikte usul kurallarına veya kanunlara tâbi kılınmamış ise, tahkim sürecine ilişkin pek çok meselenin tahkim anlaşmasının yapılması aşamasında göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmaktadır.<sup>[35]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesi incelendiğinde herhangi bir kurumun önceden hazırlanmış yargılama kurallarına atıf yapılmaksızın hakem mahkemesinin kendi usulünü bağımsızca belirleyeceğinin kararlaştırılmış ve

[33] UBB Kılavuz İlkeleri, Kılavuz İlke 1: “Taraflar kurumsal ve ad hoc tahkim arasında seçim yapılmalıdır.”

[34] Cemile Demir Gökyayla, “Milletlerarası Tahkimde Ad hoc Tahkim ve Kurumsal Tahkim,” *Uğur Alacakaptan’a Armağan* (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 162; Cemal Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2019), 383.; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 575. Kurumsal tahkime ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. Banu Şit, *Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi* (Ankara: İmaj Yayıncılık, 2005), 15 vd.

[35] Demir Gökyayla, *Milletlerarası Tahkimde Ad hoc Tahkim ve Kurumsal Tahkim*, 162; Şanlı, *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*, 384; Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 576; Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 7.

açıkça ifade edilmemekle birlikte *ad hoc* tahkimin tercih edilmiş olduğu görülmektedir.

### 3- Tahkim Usulüne Uygulanacak Kurallar

Genel olarak tarafların, sahip oldukları irade serbestisinin sınırları çerçevesinde, hakemlerin uygulayacağı yargılama kurallarını doğrudan kaleme alarak ya da bir kanuna, milletlerarası veya kurumsal tahkim kurallarına atıf yaparak belirleyebileceği kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle taraflar isterlerse tahkim anlaşmalarında, tebligatlar, deliller, duruşmalar, yargılama dili, dilekçelerin sunulması gibi konuların tamamına veya bir kısmına ilişkin hükümlere yer vererek tahkim usulüne uygulanacak kuralları bizzat kendileri oluşturabilir ve/veya belli bir hukuka ya da kurallar bütününe atıf yapmak suretiyle bunlarda yer alan yargılama kurallarının tahkim usulüne uygulanmasını sağlayabilirler.<sup>[36]</sup>

Taraflar tahkim usulüne ilişkin kuralları tahkim anlaşmalarında kararlaştırabilecekleri gibi tahkim yargılaması sürecinde de belirleyebilirler. Ancak hâlihazırda bir uyumsuzluk içinde olan kişilerin böyle bir konuda uzlaşma sağlaması kimi zaman mümkün olmamaktadır. Bu nedenle tahkim yargılamasının usulî çerçevesini kendi beklentilerine uygun olarak şekillendirme arzusu içinde olan tarafların bu hususu tahkim şartını kaleme aldıkları aşamada dikkate almaları tavsiye edilmektedir.<sup>[37]</sup> Aksi halde yargılama sürecinde hakemlerin, kendi seçtikleri veya tahkim yeri hukukunun öngördüğü usul kurallarını uygulaması söz konusu olabilmektedir.<sup>[38]</sup>

Gerek millî kanunlarda gerekse milletlerarası veya kurumsal tahkim kurallarında yer alan pek çok hüküm “taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça” benzeri ibareler içermektedir. Genel olarak ifade etmek gerekirse, emredici hükümler saklı kalmak kaydıyla, tahkim anlaşmasında ayrıca düzenleme konusu yapılan meseleler bakımından taraflarca “aksinin kararlaştırılmış

[36] Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 166.

[37] UBB Kılavuz İlkeleri, Kılavuz İlke 2: “Taraflar birtakım tahkim kurallarını seçmeli ve bu tahkim kuralları için önerilen örnek şartı başlangıç noktası olarak kullanılmalıdır.”

[38] New York Sözleşmesi m. V(1)(d); Avrupa Sözleşmesi m. IX(1)(d); Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 573.

olduğu” değerlendirilmekte ve söz konusu düzenlemeler öncelikle uygulama alanı bulmaktadır.

Akkuyu IGA'nın 17. maddesinin 6. paragrafında hakem mahkemesinin kendi usulünü bağımsızca belirleyeceği hükme bağlanmakta; tahkim usulüne dahil olan konulara ilişkin ayrıca bir düzenlemeye rastlanmamaktadır. Bu durumda, Akkuyu IGA kapsamında ortaya çıkacak uyuşmazlıklar hakkında tahkime başvurulduğu takdirde taraflarca usule uygulanacak kurallar bakımından aksi kararlaştırılmadıkça hakemlerin kendi seçtikleri ve tahkim yeri hukukunun öngördüğü usul kurallarını uygulamasının söz konusu olacağı değerlendirilmektedir.

#### 4- Tahkim Yeri

Tahkim yeri, coğrafi bir alana işaret eder gibi gözükmekteyse de tahkim sürecine etkileri itibariyle oldukça önemli bir hukuki kavramdır.<sup>[39]</sup>

Tahkim yeri, New York Sözleşmesi çerçevesinde hakem kararının milliyetini belirlemektedir. Daha da önemlisi, tarafların tahkim usulüne ilişkin kuralları tahkim anlaşmalarında veya tahkim yargılaması sürecinde kararlaştırmamış olmaları halinde tahkim usulüne tahkim yeri hukuku uygulanabilmektedir.<sup>[40]</sup> İlaveten, hakemlerin tayin edilmesi veya değiştirilmesi, geçici ve koruyucu tedbirlere hükmedilmesi, delillerin toplanması gibi hususlarda yardıma ihtiyaç duyulması veya yargılama sonunda verilen karara karşı kanun yollarına başvurulmak istenmesi hallerinde kural olarak tahkim yeri mahkemeleri yetkili olmaktadır.<sup>[41]</sup>

[39] Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 171; Turgut Kalpsüz, “Türk Hakem Kararı Kavramı,” *Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi: Bildiriler-Tartışmalar, II. Tahkim Haftası 25-26 Kasım 1983* (Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1984), 40.

[40] New York Sözleşmesi m. V(1)(d); Avrupa Sözleşmesi m. IX(1)(d); Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 573; Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 114; Kuzuo Iwasaki, “Selection of Situs: Criteria and Priorities,” *Arbitration International* (Ocak, 1986): 61 vd.

[41] Alexander J. Belohlavek, “Importance of the Seat of Arbitration in International Arbitration: Delocalization and Denationalization of Arbitration is an Outdated Myth,” *Swiss Arbitration Association Bulletin* 31, no. 2 (2013): 279 vd.; Carbone

Genel olarak ifade etmek gerekirse tahkim yerinin (i) New York Sözleşmesi'ne taraf olan; (ii) düzenlemeleri milletlerarası tahkimin çağdaş gereksinimleri karşılayan ve esas sözleşme konusunun tahkime götürülmesine izin veren; (iii) mahkemeleri tahkim yargılamasını destekleyen bir yargı alanında belirlenmesi tavsiye edilmektedir.<sup>[42]</sup>

Milletlerarası ticari tahkim uygulamasında tahkim yeri seçiminde bu sayılanlar dışında diğer bazı hususların da etkili olduğu görülmektedir. Bu kapsamda özellikle tahkim yerinin tarafsızlığı konusu öne çıkmaktadır. Tarafsızlık kaygısı uyuşmazlıkların devlet yargısında çözümlendiği hallerde daha ağır basmaktaysa da tahkim yoluyla çözümünde de kendini göstermekte; taraflardan hiçbiri diğerinin tâbi olduğu devletin mahkemelerinin tahkim sürecine destek veya hakem kararına karşı kanun yollarına başvuru konularında yetkili olmasını tercih etmemektedir.<sup>[43]</sup> Bunun dışında toplantılar veya duruşmalar için gerekli olacak tesislerin mevcudiyeti, ulaşım ve konaklama olanakları, tarafların dil ve kültüre aşinalığı veya vize kısıtlamaları gibi hususlar da kimi zaman tahkim yeri seçiminde etkili olmaktadır.<sup>[44]</sup> Ancak taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça toplantıların veya duruşmaların mutlak olarak tahkim yerinde yapılması zorunlu olmadığından bu sayılan kriterlerin öncelikli olmaması gerektiği ifade edilmektedir.<sup>[45]</sup>

Tarafların tahkim yeri konusunda bir anlaşmaya varmamış veya varamamış olması halinde gerek millî kanunlarda gerekse milletlerarası ve kurumsal tahkim kurallarında kabul edildiği üzere, tahkim yerini belirleme olayın hal ve şartlarını dikkate almak suretiyle hakem mahkemesine veya tahkim

---

Guilia, "The Interference of the Court of the Seat with International Arbitration," *Journal of Dispute Resolution* 217, no. 1 (2012): 219 vd.

[42] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 20; Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 43; Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 123-125.

[43] Gonzalo Vial ve Francisco Blavi, "New Ideas for Old Expectation of Becoming an Attractive Arbitral Seat," *Transnational Law & Contemporary Problems* 25, no. 2 (2016): 285.

[44] Iwasaki, "Selection," 63 vd.

[45] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 20.

kurumuna düşmektedir.<sup>[46]</sup> Ancak hakem mahkemesinin oluşturulmadığı *ad hoc* tahkimlerde tahkim yerinin belli olmaması bu konuda hangi yer mahkemelerinden destek alınacağı açısından bir soruna yol açabilmektedir. Bu nedenle, tahkim yerini belirtmeyen bir tahkim anlaşması geçersiz değilse bile bu derecede önemli bir hususun tahkim anlaşmasının kapsamı dışında bırakılması tavsiye edilmemektedir.<sup>[47]</sup>

Tahkim yeri ile ilgili olarak dikkate alınması gereken bir diğer husus da buna ilişkin hüküm kaleme alınırken seçilen kavramlardır. Tarafların tahkim yerini kararlaştırırken doğru kavramı kullanmaları tahkimin hukuki yerinin iradelerine uygun ve geçerli bir biçimde seçilebilmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu bağlamda genellikle İngilizce olarak yapılan milletlerarası tahkim anlaşmalarında tarafların tahkim yerini ifade etmek üzere “*venue*”, “*location*” ve benzeri kavramlardan kaçınmaları; bunlar yerine tahkim yerinin hukuki niteliğine işaret eden “*the seat of arbitration*” veya “*the place of arbitration*” kavramlarını tercih etmeleri tavsiye edilmektedir.<sup>[48]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesinin 7. paragrafı ile taraflarca aksi üzerinde mutabakata varılmadıkça, tahkim kurulunun Lahey'de toplanacağı ve Daimî Hakemlik Mahkemesinin bina ve tesislerinden yararlanacağı hükme bağlanmıştır. Burada yer verilen “toplanma” ifadesi Anlaşmanın İngilizce metninde ise “*sit*” kavramı ile karşılanmaktadır.

Tahkim yeri konusunda yapılan genel açıklamalara istinaden Akkuyu IGA'da yer alan hüküm çeşitli açılardan eleştiriye açık bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Anlaşma'nın gerek Türkçe gerekse herhangi bir yorum uyuşmazlığının ortaya çıkması halinde geçerli olacak İngilizce metninde tahkimin hukuki yerini karşılayan bir kavrama yer verilmemiş olmasıdır. Bununla birlikte, toplantıların veya duruşmaların yapılacağı yerin tahkim anlaşması ile belirlenmesinin de çeşitli sakıncaları bulunmaktadır. Nitekim bu yönde bir tercih yapılmış olması hakemlerin olayın hâl ve şartlarını göz önünde bulundurmaları suretiyle uygun gördükleri başka yerlerde

[46] Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 121 vd.

[47] UBB Kılavuz İlkeleri, Kılavuz İlke 4: “*Taraflar tahkim yerini seçmelidir. Bu seçim hem pratiğe hem de hukuki hususlara dayanmalıdır.*”

[48] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 24; Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 112.

toplanabilmelerine engel olabilmekte; dolayısıyla özel bir gerekçeleri yoksa tarafların tahkim anlaşmalarında böyle bir düzenlemeye yer vermeleri genellikle tavsiye edilmemektedir.<sup>[49]</sup> İlgili madde metninde her ne kadar “taraf-larca aksi üzerinde mutabakata varılmadıkça” ifadesi ile bir ölçüde esneklik sağlanmış olsa da söz konusu hüküm sadece taraflara değil hakemlere de aksi üzerinde mutabakata varma yetkisi tanıyan biçimde kaleme alınsaydı daha uygun olabileceği değerlendirilmektedir.

### 5- Hakemlerin Sayısı, Seçilme ve Değiştirilme Yöntemi

Tahkim yargılamasının başlayabilmesi ve kesintisiz olarak ilerleyebilmesi hakem mahkemesinin oluşturulmasına bağlıdır. Bu nedenle tarafların tahkim anlaşması yaparken hakemlerin sayısı ile seçilme ve değiştirilme yöntemini de göz önünde bulundurmaları tavsiye edilmektedir.<sup>[50]</sup>

Milletlerarası ticari tahkim uygulamasında çoğunlukla bir veya üç hakemin tercih edildiği görülmektedir. Hakem sayısının tek sayı olarak belirlenmesi, oylamalarda eşitlik olması durumunda ortaya çıkabilecek sakıncaların engellenbilmesi bakımından önem arz etmektedir<sup>[51]</sup>.

Hakem sayısının, özellikle tahkim yargılamasının maliyeti ve süresi üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bu kapsamda, tek hakem ile yürütülen tahkimlere kıyasla üç hakem ile yürütülen tahkimler genellikle hakem ücretleri nedeniyle çok daha masraflı; toplantı ve duruşma tarihlerinin ayarlanmasındaki zorluk nedeniyle ise çok daha uzun süreli olmaktadır.<sup>[52]</sup> Öte yandan, mali ve zamansal külfetine rağmen, karmaşık ve yüksek tutarlı uyuşmazlıkların tek hakem yerine üç hakemden oluşan bir kurul tarafından çözümlenecek olması kimi zaman taraflara makul ve adil bir kararın elde edileceği yolunda

[49] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 20; Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 125.

[50] UBB Kılavuz İlkeleri, Kılavuz İlke 5: “Taraflar hakem sayısını belirlemelidir.”; Kılavuz İlke 6: “Taraflar hakemlerin seçilme ve değiştirilme yöntemini belirlemelidir ve ad hoc tahkimin seçilmesi halinde bir tayin mercii seçmelidir.”

[51] Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 142; UBB Kılavuz İlkeleri, para. 26.

[52] Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 42; UBB Kılavuz İlkeleri, para. 26.

daha fazla güven vermektedir.<sup>[53]</sup> Benzer şekilde ve uygulamada sıklıkla karşılaşıldığı üzere, her bir tarafın en azından hakemlerden birini atama imkânına sahip olması da gerek niteliği itibariyle farklı uzmanlık alanlarına giren gerekse tarafları farklı hukuki ve kültürel altyapıdan gelen uyuşmazlıklar bakımından, üç hakemli bir çözümün çoğunlukla daha uygun bulunmasına neden olmaktadır.<sup>[54]</sup> Bu noktada önemli olan, tarafların aralarındaki mevcut hukuki ilişki bağlamında bir öngöründe bulunarak beklentilerini ve gereksinimlerini karşılayacak bir tercih yapabilmeleridir.

Tahkim anlaşmalarında hakem sayısına ilişkin bir düzenlemeye yer veren tarafların genellikle hakem mahkemesinin oluşturulması hakkında bir yöntem belirlemiş olduğu da görülmekte; bu ise çoğunlukla hakem seçiminin üçüncü bir kişiye veya bir kuruma bırakılması ya da her bir tarafın ayrı bir hakem seçmesi ve bu hakemlerin de üçüncü hakemi tayin etmesi şeklinde kendini göstermektedir.<sup>[55]</sup> İlâveten, taraflar benimsemiş oldukları yöntemin uygulanması bakımından çoğunlukla belli süre sınırları öngörmektedirler. Nitekim böylece ileride hakem tayininde yaşanabilecek gecikmelerin neden olacağı önemli bir zaman kaybının önüne geçilmiş olmaktadır.<sup>[56]</sup>

Belirtmek gerekir ki hem millî kanunlar hem de kurumsal ve milletlerarası tahkim kuralları hakem sayısına ve hakem mahkemesinin oluşturulmasına ilişkin çeşitli düzenlemeler içermektedir. Öte yandan ister kurumsal tahkim ister *ad hoc* tahkim seçilmiş olsun, taraflar çok istisnai sınırlamalar hariç olmak üzere, söz konusu metinlerde yer alan hükümlerin aksini kararlaştırabilirler.<sup>[57]</sup> Tarafların uyuşmazlık ortaya çıkmadan önce veya çıktıktan sonra bu konularda herhangi bir belirleme yapmamış olması halinde, şayet kurumsal

[53] Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 42; UBB Kılavuz İlkeleri para. 26.

[54] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 26.

[55] Yener Keskin, *Milletlerarası Tahkim Anlaşmasının Kurulması ve Etkisi*, 204.

[56] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 33.

[57] Ancak bu durumda uygulanacak tahkim kurallarının terminolojisi ile tutarlı bir dil kullanılması tavsiye edilmektedir. Bu bağlamda örneğin, bazı kurumsal tahkim kuralları uyarınca, taraflar hakemleri “önermekte” ve sadece tahkim kurumunun ilgili organı bu hakemleri “tayin etme” yetkisine sahip bulunmaktadır (UBB Kılavuz İlkeleri, para. 30).



tahkim tercih edilmiş ise, kendi kuralları çerçevesinde hakemleri seçmek veya değiştirmek için tahkim merkezi her halükârda hazır bulunmaktadır. Buna karşılık *ad hoc* tahkimde, tahkim herhangi bir organizasyonun bünyesinde gerçekleşmediği için, böyle bir imkândan her zaman faydalanılamamaktadır.<sup>[58]</sup> Dolayısıyla, *ad hoc* tahkimi tercih eden tarafların tahkim anlaşmalarını kaleme alırken ileride uzlaşmama ihtimalleri dahilinde hakemleri seçme ve değiştirme görevini üstlenecek bir “atama makamı” ihtiyacını da dikkate almaları tavsiye edilmektedir.<sup>[59]</sup> Aksi halde, tahkim yeri mahkemelerinin yardımına başvurulması gerekecek ve tahkim sürecinde aksamalar meydana gelebilecektir.<sup>[60]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesinin 4. paragrafında taraflardan her birinin, tahkim talebini almasını müteakip iki ay içerisinde tahkim kuruluna bir üye atayacağı ve heyetin bu iki üyesinin, atandıktan sonraki iki ay içerisinde tahkim kurulunun başkanı olacak üçüncü üyeyi seçeceği hükme bağlanmıştır. Anılan düzenleme ile hakemlerin sayısı ve seçilme usulü kararlaştırıldıktan sonra aynı maddenin 5. paragrafında ise bir atama makamı belirlenmiştir. Buna göre, belirtilen süreler içerisinde gerekli atamaların yapılmaması durumunda, Taraflardan herhangi biri, başka türlü bir düzenleme yapılmazsa, BM Uluslararası Adalet Divanı Başkanı'na hakem atamalarının yapılması için başvuruda bulunacak; BM Uluslararası Adalet Divanı Başkanı'nın, Taraflardan birinin uyuşunu taşıması veya başka sebeplerden dolayı bu görevi yerine getirememesi halinde, BM Uluslararası Adalet Divanı Başkan Yardımcısı gerekli atamaları yapmak üzere davet edilecektir. BM Uluslararası Adalet Divanı Başkan Yardımcısı'nın Taraflardan birinin uyuşunu taşıması veya başka sebeplerden dolayı bu görevi yerine getirememesi halinde ise, BM

[58] Öte yandan, UNCITRAL Tahkim Kuralları uyarınca Daimî Hakemlik Mahkemesi Genel Sekreteri, taraflarca kararlaştırılmamış olması halinde, atama makamını belirlemektedir.

[59] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 32: “*Tayin mercii bir tahkim kurumu, mahkeme, ticari veya mesleki birlik ya da başka bir bağımsız kuruluş olabilir. Taraflar bir birey yerine (zira söz konusu birey görev için çağırıldığında görevi icra edemeyecek durumda olabilir) bir mevki veya unvan (örneğin bir tahkim kurumunun başkanı, bir mahkemenin baş hakimi veya ticari veya mesleki bir birliğin başkanı) seçmelidir. Taraflar ayrıca seçilen mercinin, talep edilmesi halinde veya edildiğinde görevlerini yerine getirmeyi kabul edeceğinden emin olmalıdır.*”

[60] Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 27.

Uluslararası Adalet Divanı'nın kıdem sırasına göre takip eden ve Taraflardan hiçbiri ile aynı uyuşmazlığı paylaşmayan üyesi gerekli atamaları yapmak üzere davet edilecektir.

Akkuyu IGA ile uyuşmazlıkların üç hakemden oluşacak bir hakem mahkemesi tarafından çözüme kavuşturulması öngörülmüş ve taraflardan her birinin ayrı bir hakem seçmesi ve bu hakemlerin de üçüncü hakemi tayin etmesi şeklinde bir yöntem benimsenmiştir. Ayrıca bu yöntemin uygulanması bakımından belli süre sınırları konulmuş ve böylece hakem tayininde yaşanabilecek gecikmelerin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Daha da önemlisi, hakem mahkemesinin belirtilen şekilde oluşturulamaması ihtimaline karşın yerine getirilmeyen atamaların ne şekilde yapılacağına ilişkin bir mekanizma kararlaştırılmıştır. Her ne kadar bu düzenlemelerde hakemlerin değiştirilmesi hususu gözetilmemişse de hakemlerin atanmasına ilişkin hükümlerin değiştirilmesi açısından da uygulanabilir olduğu ve tahkim yargılaması bu nedenle kesintiye uğrayabilirse de nihayetinde hakem mahkemesinin yeniden oluşturulabileceği değerlendirilmektedir.

## 6- Tahkim Dili

Milletlerarası unsur taşıyan uyuşmazlıklarda tahkim dilinin seçilmesi tarafların yargılamayı bizzat takip edebilmeleri başta olmak üzere istedikleri vekil aracılığı ile temsil edilebilmeleri, uzmanlığına ve tecrübesine güvendikleri hakemi atayabilmeleri veya tahkim sürecinde belgeleri tercümeye gerek olmaksızın sunabilmeleri gibi pek çok konu bakımından önem taşımaktadır.<sup>[61]</sup> Bu nedenle, özellikle dilleri farklı olan veya dilleri ortak olsa bile tahkim yeri ülkesinin dilinden farklı olan tarafların tahkim anlaşmalarında tahkim dilini kararlaştırmaları tavsiye edilmektedir.<sup>[62]</sup>

Tahkim dili tarafların tahkim anlaşmasında "Tahkim dili ... olacaktır." şeklinde oldukça basit bir hüküm ile düzenlenebilmektedir. Bu kapsamda, tahkim dilinin birden fazla dil olarak belirlenmesinde kural olarak bir engel bulunmamaktadır. Ancak böyle bir durumda tahkim sürecini iki dilde yürütebilecek hakem seçeneklerinin önemli ölçüde azalması söz konusu

[61] Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 441; Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 38.

[62] UBB Kılavuz İlkeleri, Kılavuz İlke 7: "Taraflar tahkimin dilini belirlemelidir."

olabilmekte ve bulunamaması halinde yazılı ve sözlü tercüme ihtiyacı tahkim yargılamasında ek masrafa ve gecikmelere neden olabilmektedir.<sup>[63]</sup>

Tarafların tahkim dili konusunda bir anlaşmaya varmamış veya varamamış olması halinde, ilgili tüm hususların göz önüne alınması suretiyle tahkim dili veya dillerini belirleme görevi büyük ihtimalle hakem mahkemesine düşecektir.<sup>[64]</sup> Nitekim millî kanunlar ile milletlerarası ve kurumsal tahkim kurallarının pek çoğunda bu yönde düzenlemeler yer almaktadır. Ancak tahkim dilinin kural olarak tarafların bütün yazılı beyanlarında, duruşmalarda, hakem veya hakem kurulunun ara kararlarında, nihai kararında ve yazılı bildirimlerinde kullanılacağı göz önüne alınırca, böyle basit ancak bir o kadar da önemli bir kararın hakem mahkemesine bırakılması yerine tarafların tahkim anlaşmasında düzenleme konusu yapılmasının daha uygun olacağı ifade edilmektedir.<sup>[65]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesi incelendiğinde tahkim diline ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiş olduğu görülmektedir. Bu durumda taraflarca bir karara varılmadıkça tahkim dili veya dillerini belirleme görevinin ilgili tüm hususların göz önüne alınması suretiyle hakem mahkemesine düşeceği değerlendirilmektedir.

## 7- Uyuşmazlığın Esasına Uygulanacak Hukuk

Uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuk, genel anlamda, hakem mahkemesinin tahkime konu uyuşmazlığın çözümünde dikkate alacağı kurallar bütünüdür ifade etmektedir. Milletlerarası unsurlu uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümünde esasa uygulanacak hukuk belirlenirken tarafların açık ya da zımni iradeleri önem kazanmakta; bu çerçevede kural olarak taraflar arasındaki sözleşme hükümleri ve tarafların uyuşmazlığın esasına uygulanmak üzere seçtikleri hukuk kuralları öncelikle uygulanmaktadır.<sup>[66]</sup>

[63] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 39.

[64] Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 38; Redfern ve Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration*, 115.

[65] Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 38; UBB Kılavuz İlkeleri, para. 39-40.

[66] Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 556.

Her ne kadar esas sözleşmeye ve o sözleşmeden doğan veya o sözleşme ile bağlantılı olarak ortaya çıkan uyuşmazlıklara uygulanacak hukukun tahkim şartı içinde düzenlenmesi zorunlu değilse de ileride uygulanacak hukukun belirlenmesi ile harcanacak zaman kaybının önüne geçebilmek ve hakem kararının sonucu hakkında bir ölçüde öngörülebilirlik sağlayabilmek için bu hususun önceden kararlaştırılmış olması tavsiye edilmektedir.<sup>[67]</sup> Bu kapsamda, şayet tarafların iradesi o yönde ise, uyuşmazlığın esasına uygulanmak üzere belirli bir devletin hukukuna ait hukuk kurallarından başka herhangi bir devlete ait olmayıp milletlerarası camianın ihtiyaçları doğrultusunda gelişen ve genel kabul gören kuralların kararlaştırılması da genellikle mümkün bulunmaktadır.<sup>[68]</sup> Bu tür bir hukuk seçimi yapılmadığında ise hakem mahkemesi kurumsal tahkimde tahkim kurumunun kendi kuralları içerisinde yer alan kanunlar ihtilafı kurallarından hareketle; tahkim kurumunun kurallarında kanunlar ihtilafı kuralı mevcut değilse veya *ad hoc* tahkime gidilmişse de tahkim yeri ülkesi hukukunun kanunlar ihtilafı kuralları vasıtasıyla esasa uygulanacak hukuku belirleyebilmekte veya doğrudan dava ile en sıkı irtibatlı ülke hukukunu tespit edip, buna göre uyuşmazlığı çözebilmektedir.<sup>[69]</sup> İlaveten, millî kanunlar ile milletlerarası ve kurumsal tahkim kurallarının pek çoğunda hakemlerin taraflarca açıkça yetkilendirilmiş olmaları koşuluyla, hakkaniyet ve nesafete göre (*ex aequo et bono*) karar verebileceği de düzenlenmektedir.<sup>[70]</sup>

Bu noktada belirtmek gerekir ki, belirli bir devlete ait olmayan hukuk kuralları seçilirken veya hakemlerin hakkaniyet ve nesafete göre karar verebileceği düzenlenirken dikkatli olunması ve ortaya çıkabilecek olumsuz durumların göz önünde bulundurulması tavsiye edilmektedir. Nitekim ulusal kanunlar karşısında bu seçenekler içerikleri ve yargılama sonucuna etkileri itibariyle taraflar açısından öngörülebilirlik sağlayamamakta; uygulanacak kuralların hakem mahkemesi tarafından kesin olarak tespit edilmesindeki

[67] UBB Kılavuz İlkeleri, Kılavuz İlke 8: “Taraflar sözleşmeye ve takip eden herhangi bir uyuşmazlığa uygulanacak hukuku belirlemelidir.”

[68] Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 556.

[69] Şanlı, Esen ve Ataman-Figanmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 573; Şanlı, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk*, 228.

[70] Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 556.

zorluk nedeniyle ise uyuşmazlıkların çözümlenmesinin daha karmaşık ve maliyetli olmasına neden olabilmektedir.<sup>[71]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesinin 8. paragrafında hakem mahkemesinin uyuşmazlığı taraflar arasındaki Anlaşma ile uluslararası hukukun uygulanabilir ilke ve kuralları çerçevesinde çözüme bağlayacağı hükme bağlanmıştır. Burada yer verilen "uluslararası hukukun uygulanabilir ilke ve kuralları" ifadesi Anlaşmanın İngilizce metninde ise "*applicable rules and principles of international law*" kavramı ile karşılanmaktadır.

Akkuyu IGA ile esasa uygulanacak hukukun bu şekilde belirlenmiş olması, kanımızca, egemen iki devletin hükümetleri arasında akdedilmiş bir anlaşma ile ilişkili olarak ortaya çıkacak uyuşmazlıkların üçüncü bir devletin hukuku yerine uluslararası hukuk çerçevesinde çözüme kavuşturulmasının daha uygun görüldüğüne yönelik genel bir tercihi yansıtmaktadır. Nitekim ülkemizin tarafı olduğu yabancı yatırımların teşviki ve korunmasına ilişkin iki veya çok taraflı anlaşmaların<sup>[72]</sup> pek çoğunda, Akkuyu IGA ile benzer doğrultuda, taraflar arasındaki anlaşmanın hükümlerinden başka uluslararası hukukun uygulanabilir ilkeleri ve kurallarına atıf yapılmakta ve böylece uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuk oldukça geniş bir biçimde tanımlanmaktadır.

## **D) MİLLETLERARASI TAHKİM ANLAŞMASINDA YER VERİLEBİLECEK SEÇİMLİK UNSURLAR AÇISINDAN**

### **1- Hakem Mahkemesinin ve Devlet Mahkemelerinin Geçici ve Koruyucu Tedbirlere İlişkin Yetkisi**

Taraflar tahkim anlaşması yapmakla hem esas sözleşmeye konu uyuşmazlıkların çözümü konusunda hakem mahkemesinin yetkisini tesis etmekte; hem de tahkim sürecinin hızlı bir şekilde tamamlanması için gerekli özeni gösterme ve tahkim anlaşmasının amacına aykırı davranışlarda bulunmama yükümlülüğü altına girmektedirler.<sup>[73]</sup> Buna rağmen, tıpkı devlet yargısında

[71] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 45.

[72] Türkiye'nin tarafı olduğu milletlerarası yatırım sözleşmeleri için bkz. "Turkey," Investment Policy Hub, erişim 30 Mayıs 2022, <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/214/turkey>.

[73] Kalpsüz, "Tahkim Anlaşması," 1049.

olduğu gibi tahkim yargılamasında da nihai karar verilmeye kadar belli bir süre geçmekte ve bu süre içerisinde taraflardan birinin kötü niyetli davranışları veya diğer bazı etkenler nedeniyle yargılama sonucunda verilecek kararın gereği gibi yerine getirilmesi tehlikeye düşebilmektedir.<sup>[74]</sup>

Geçici ve koruyucu tedbirler, uyuşmazlığın kesin hüküm ile sonuçlanmasına kadar geçecek süre içerisinde ortaya çıkabilecek olumsuzluklardan davacıyı, davalıyı veya dava konusunu korumak amacı ile verilen kararlardır<sup>[75]</sup>. Geçici hukuki koruma ile taraflar arasındaki uyuşmazlık geleceğe yönelik olarak kesin bir şekilde çözülmemekte, bu kapsamda örneğin taraflardan birinin malvarlığını kaçırmaması veya uyuşmazlık konusu malların bozulma tehlikesi olması gibi durumlarda, söz konusu risklerin bertaraf edilmesi ile yargılama sonucunda elde edilecek maddi hukuka ilişkin haklara kavuşulması temin edilmeye çalışılmaktadır.<sup>[76]</sup>

Milletlerarası ticari tahkim açısından gerek millî kanunların gerekse milletlerarası ve kurumsal tahkim kurallarının pek çoğunda hakem mahkemesine geçici ve koruyucu tedbirlere ilişkin karar verme yetkisi tanınmış olduğu görülmektedir. Dolayısıyla tarafların tahkim anlaşması ile hakem mahkemesinin ya da devlet mahkemelerinin veya her ikisinin, uyuşmazlığın esasına ilişkin nihai kararın beklendiği süreçte geçici ve koruyucu tedbirlere karar verme yetkisine sahip olduğunu ayrıca belirtmesi genellikle pek gerekli değildir.<sup>[77]</sup> Buna karşılık tahkimin tâbi olduğu hukukun geçici ve koruyucu tedbir kararları konusunda kısıtlayıcı düzenlemeler içermesi veya bu kararların gizliliğe ilişkin kaygılar başta olmak üzere çeşitli nedenlerle taraflar açısından özel bir önem arz etmesi, söz konusu hususun tahkim anlaşmasında düzenleme konusu yapılmasını gerekli kılabilmektedir. Bu çerçevede zorunlu olmamakla birlikte hakem mahkemesinin veya devlet mahkemelerinin geçici ve koruyucu tedbirlere ilişkin yetkisinin tarafların

[74] Erten, *Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri*, 8-9.

[75] Erten, *Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri*, 8.

[76] Erten, *Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri*, 8-9. Geçici ve kesin hukuki koruma arasındaki farklar için bkz. Ejder Yılmaz, *Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2001), 32.

[77] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 48.

beklentileri doğrultusunda açıkça düzenlenmesinin faydalı olabileceği ifade edilmektedir.<sup>[78]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesi incelendiğinde geçici ve koruyucu tedbirler hakkında herhangi bir düzenlemeye rastlanmamaktadır. Böyle bir yetkinin taraflarca her zaman tanınabileceği kabul edilebilir olmakla birlikte aynı maddenin 6. paragrafında yer alan hakem mahkemesinin kendi usulünü bağımsızca belirleyeceğine ilişkin hüküm kapsamına dâhil edilmesinin yoruma açık olduğu değerlendirilmektedir.

## 2- Delillerin İkamesi

Tarafların üzerinde anlaşamadığı ve uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek vakıaların ispat edilmesi gerektiği devlet yargısında olduğu gibi kural olarak tahkimde de kabul edilmekte; bu çerçevede deliller, iddia ve savunmaların ortaya konulabilmesi ile yargılama sonucunda istenilen sonucun elde edilebilmesi açısından önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>[79]</sup>

Milletlerarası tahkim bağlamında gerek millî kanunların gerekse milletlerarası ve kurumsal tahkim kurallarının delillerin toplanmasına ilişkin detaylı düzenlemeler içermedikleri görülmektedir. Ne var ki bu boşluğu doldurmak ve özellikle de farklı hukuki geleneklerden gelen tarafların yaklaşımları arasında bir denge kurabilmek için Uluslararası Barolar Birliği tarafından hem kanuni düzenlemeleri hem de kurumsal, *ad hoc* ve diğer tahkim kurallarını tamamlamak üzere “Milletlerarası Tahkimde Delillerin İkamesi Hakkında Uluslararası Barolar Birliği Kuralları” (“*IBA Rules on the Taking of Evidence in International Arbitration*”–UBB Delil Kuralları) geliştirilmiştir<sup>[80]</sup>. İlk defa 1983 yılında kabul edilmekle birlikte 1999, 2010 ve 2020 yıllarında gözden geçirilerek bugünkü haline gelen söz konusu düzenleme belgelerin

[78] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 49-50.

[79] Baki Kuru, Ramazan Arslan ve Ejder Yılmaz, *Medeni Usûl Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2013), 417-418.

[80] UBB Delil Kurallarının en güncel versiyonunun İngilizce metni için bkz. “*IBA Rules on the Taking Evidence in International Arbitration*,” International Bar Association, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=def0807b-9fec-43ef-b624-f2cb2af7cf7b>.

ibrazı, vakıa tanıkları ve bilirkişi tanıklar ile keşif konuları yanında ispat duruşmasının idaresine ilişkin konuları da kapsamına almaktadır.<sup>[81]</sup>

Milletlerarası ticaret uygulamasında geniş ölçüde kabul gören UBB Delil Kuralları zaman içerisinde özellikle Anglo-Sakson hukuk sisteminde kabul edilen esaslara daha yakın olduğu ve örneğin belge ibrazı veya tanıkların sorgulanması gibi konularda öngördüğü düzenlemelerin tahkim yargılamasının maliyeti ve süresini olumsuz etkilediği gerekçeleri ile eleştirilmiştir.<sup>[82]</sup> Bu düzenlemenin alternatifine duyulan gereksinim neticesinde ise çeşitli ülkelerden temsilcilerin yer aldığı bir Çalışma Grubu oluşturulmuş<sup>[83]</sup> ve 2018 yılında “Milletlerarası Tahkimde Yargılama Usullerinin Etkili Yürütülmesi Çerçevesinde Prag Kuralları” (“*The Prague Rules on the Efficient Conduct of Proceedings in International Arbitration*” – Prag Kuralları) kabul edilmiştir<sup>[84]</sup>.

Belirtmek gerekir ki Prag Kuralları, UBB Delil Kurallarını değiştiren veya onu yürürlükten kaldıran bir düzenleme değildir.<sup>[85]</sup> Uygulamada hem UBB Delil Kuralları hem de Prag Kuralları gerek uyuşmazlığın tarafları gerekse

[81] 2020 tarihli UBB Delil Kuralları'nın 1/2. maddesine göre; “*Tarafların IBA Delil Kurallarının uygulanması konusunda anlaşmaları hâlinde, aksine bir emare bulunmuyorsa Tarafların, Kuralların söz konusu anlaşmanın yapıldığı tarihte geçerli olan versiyonu üzerinde anlaşmış oldukları kabul edilir.*”

[82] Prag Kuralları'na ilişkin ilk adımların, Rusya Tahkim Birliği tarafından Nisan 2017'de Moskova'da düzenlenen bir etkinlikte “*milletlerarası tahkimde Amerikanlaşma*” eğilimine ilişkin olarak başlayan tartışmalar ile atılmış olduğuna dair bkz. “Prague Rules on taking of evidence to launch in December 2018,” Prague Rules, erişim 30 Mayıs 2022, <https://praguerules.com/upload/iblock/856/8563f3faf4c2236098577bedb329bdf8.pdf>.

[83] Çalışma Grubuna Türkiye'den Ziya Akıncı katılmıştır. Çalışma Grubu üyeleri için bkz. “Working Group,” Prague Rules, erişim 30 Mayıs 2022, [https://www.praguerules.com/working\\_group/](https://www.praguerules.com/working_group/).

[84] Prag Kurallarının İngilizce metni için bkz. “Rules on the Efficient Conduct of Proceedings in International Arbitration (Prague Rules),” Prague Rules, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.praguerules.com/upload/medialibrary/9dc/9dc31ba7799e26473d92961d926948c9.pdf>.

[85] Ziya Akıncı, “Prag Kuralları ve Milletlerarası Tahkim,” *Public and Private International Law Bulletin* 40, no. 1 (2020): 486.



hakem mahkemesi tarafından kısmen veya tamamen, bağlayıcı veya yol gösterici olarak sıklıkla kullanılmaktadır.<sup>[86]</sup>

Delillerin ikamesi bağlamında, özellikle “belgeler”, devlet yargısında olduğu kadar tahkimde de uyuşmazlık konusu vakıaların ispatı bakımından önemli bir araç işlevi görmektedir. Milletlerarası tahkimde “belge” kavramı oldukça geniş algılanmakta ve genel olarak “*kâğıt üzerinde ya da elektronik, işitsel veya görsel ya da başka herhangi bir yolla kaydedilmiş veya muhafaza edilmiş herhangi yazı, iletişim, resim, çizim, veri veya program*” bu kapsamda değerlendirilmektedir.<sup>[87]</sup> Belge ibrazı olarak ifade edilen yöntem ise, taraflardan birinin iddiasını ispatlamak için kendi elinde olmayan ancak karşı tarafının erişiminde bulunan belgelerin sunulmasını talep etmesidir.<sup>[88]</sup>

Genel olarak ifade etmek gerekirse tarafların kendilerine tanınan irade serbestisinin sınırları çerçevesinde delillerin ikamesi veya konu özelinde belgelerin ibrazı meselesini ele almak bakımından üç temel seçeneği bulunmaktadır. Bunlardan birincisi tarafların tahkim anlaşmaları ile konuya ilişkin herhangi bir düzenleme yapmayıp tahkimin tâbi olduğu hukukun mevcut hükümlerinin uygulanmasına ve bu hukukun izin verdiği ölçüde hakem mahkemesinin takdir yetkisini kullanmasına imkân vermeleri, ikincisi UBB Delil Kuralları veya Prag Kuralları gibi metinlerin kısmen veya tamamen uygulanmasını kararlaştırmaları, üçüncüsü ise kendi hükümlerini kaleme almalarıdır.<sup>[89]</sup>

Bu noktada ikinci seçeneği tercih edecek olan tarafların, özellikle belgelerin ibrazı başta olmak üzere çeşitli konularda söz konusu metinlerin oldukça

[86] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 55.

[87] UBB Delil Kuralları belge tanımına yer verirken Prag Kuralları ile delil kategorileri kapsamında belge düzenlenmiş ancak tanımı yapılmamıştır. Türk Hukukunda 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 199. maddesine göre; “*uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları*” belge olarak kabul edilmektedir.

[88] Konuya ilişkin kapsamlı çalışmalar için bkz. Cemile Demir Gökyayla, *Milletlerarası Tahkimde Belge İbrarı* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2014); Reto Marghitola, *Document Production in International Arbitration* (the Netherlands: Kluwer Law International, 2015).

[89] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 56.

farklı yaklaşımları esas alması nedeniyle, bu düzenlemelerin beklentilerine ve aralarındaki mevcut hukuki ilişkinin özelliklerine uygunluğunu dikkatle değerlendirmeleri; üçüncü seçeneği tercih edecek olan tarafların ise delillerin ikamesi bakımından öngördükleri kuralların kapsamındaki genişliğin tahkim yargılamasının süresi ve maliyeti üzerinde sahip olacağı etkiyi göz önünde bulundurmaları tavsiye edilmektedir.<sup>[90]</sup> Milletlerarası ticari tahkim uygulamasında ise genel olarak tarafların, şayet delillerin ikamesi ile ilgili özel bir kaygı içerisinde değillerse, tahkim anlaşmalarında bağlayıcı hükümler kaleme almamalarının ve böylece somut uyuşmazlığın özelliklerine göre hakem mahkemesi tarafından takdir hakkının kullanılmasına imkân vermelerinin daha uygun olacağı ifade edilmektedir.<sup>[91]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesi incelendiğinde delillerin ikamesi hakkında herhangi bir düzenlemeye rastlanmamaktadır. Bu durumda taraflarca bir karara varılmadıkça tahkim yargılaması sürecinde delillerin ikamesi konusunun hakem mahkemesinin takdir hakkı çerçevesinde ele alınacağı değerlendirilmektedir.

### 3- Gizlilik

Tahkimin, esas itibarıyla tarafların iradesine dayanan özel bir yargılama usulü olması, tahkim yargılamasının gizli olduğu varsayımına neden olmaktadır.<sup>[92]</sup> Bununla birlikte, tahkimde duruşmaların mahremiyeti konusunda milletlerarası ticaret camiasında mutabakat sağlanmışsa da tahkimin gizliliği bakımından millî ve milletlerarası metinlerde veya kurumsal tahkim kurallarında bu yükümlülüğün kapsamı ve muhatapları bakımından farklı yaklaşımlar benimsenmiş bulunmaktadır.<sup>[93]</sup> Ayrıca genel bir gizlilik yükümlülüğünün

[90] Marghitola, *Document Production in International Arbitration*, 1; Akıncı, "Prag Kuralları," 488; UBB Kılavuz İlkeleri, para. 56.

[91] Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 44.

[92] Redfern ve Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration*, 136.

[93] Faruk Kerem Giray, "Milletlerarası Tahkimde Gizlilik," *Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi*, no. 2 (2015): 76-102; Cemre Tüysüz, "Milletlerarası Ticari Tahkimde Gizlilik Yükümlülüğü," *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 37, no. 2 (2017): 851-864.

düzenlenmiş olduğu hallerde bile bu husus mutlak değildir ve çoğunlukla bazı istisnalara tabidir.<sup>[94]</sup>

Tahkimin gizliliği ile ilgili kaygı duyan tarafların bu unsura tahkim anlaşmalarında yer vermelerinde fayda bulunmaktadır. Bunu yaparken de mutlak kısıtlamalardan kaçınmaları tavsiye edilmektedir<sup>[95]</sup>. Nitekim tahkim yargılaması sürecinde tanıklar veya uzman kişiler gibi uyumsuzluğun tarafı olmayan bazı kimselere birtakım gizli bilgilerin açıklanması gereği ortaya çıkabilmektedir. İlaveten, yargılama sürecinde verilen bazı hakem kararlarının icrası için mahkemelerin yardımına ihtiyaç duyulabilmekte; yargılama sonunda ise nihai hakem kararlarına karşı kanun yollarına başvurulması veya tenfiz talebinde bulunulması ile gizlilik perdesinin bir ölçüde kaldırılması zorunlu olabilmektedir.

Tarafların üzerinde anlaşması koşuluyla gizlilik yükümlülüğü bizzat uyumsuzluğun kendisi, diğer bir ifadeyle taraflar arasında bir uyumsuzluğun var olduğu ve bunun tahkimde çözümlenecek olması bakımından da öngörülebilir. Bu kapsamda taraflar hatta uyumsuzluğun tahkim öncesinde dostane çözüm yollarıyla giderilmesi aşamasına ilişkin olarak dahi aralarında bir uyumsuzluğun var olduğu hakkında üçüncü kişilerle veya kamuoyuyla bilgi paylaşılmaması hususunda anlaşma yapabilirler.<sup>[96]</sup>

Bilindiği üzere uygulamada tarafların herhangi bir hukuki ilişkiye girmeden önce gizlilik anlaşması yapması olağan hale gelmiştir. Gizlilik anlaşmaları içerisinde hangi bilgilerin gizli bilgi olarak kabul edileceği, bunların ne şekilde korunacağı veya üçüncü kişilerle ne şekilde paylaşılacağı gibi hususlar düzenlenmektedir. Bu anlamda, şayet taraflar uyumsuzluğun ortaya çıkmasından önce aralarındaki hukuki ilişkiye istinaden bir gizlilik anlaşması yapmışlarsa, bu anlaşmanın tahkim yargılaması süresince ve sona

[94] Özellikle kamu yararının gerektirdiği hallerde gizliliğin sınırlı olarak bertaraf edilebileceği hakkında bkz. Redfern ve Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration*, 138 vd.; Giray, “Milletlerarası,” 74; Gizliliğin tâbi olduğu istisnalar hakkında bkz. Giray, “Milletlerarası,” 103 vd.

[95] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 61; Redfern ve Hunter, *Redfern and Hunter on International Arbitration*, 145.

[96] Giray, “Milletlerarası,” 69.

erdikten sonra uygulanmaya devam etmesi bakımından da bir hukuki engel bulunmadığı ifade edilmektedir.<sup>[97]</sup>

Belirtmek gerekir ki, tahkimin gizliliğini sadece uyuşmazlığın tarafları için zorunlu tutup hakemlerin veya yargılamanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin takdirine bırakmak taraflar üzerindeki gizlilik yükümlülüğünü işlevsiz kılacaktır.<sup>[98]</sup> Buna rağmen, gizlilik yükümlülüğüne yer veren millî ve milletlerarası metinlerin veya kurumsal tahkim kurallarının pek çoğunda bu hususun sadece uyuşmazlığın tarafları bakımından düzenlendiği görülmektedir.<sup>[99]</sup> Hakemler, tanıklar veya uzman kişiler tahkim anlaşmasının veya taraflar arasındaki herhangi bir gizlilik anlaşmasının tarafı olmadıkları için bu anlaşmalarda yer alan gizlilik kayıtları ile bağlı değildirler.<sup>[100]</sup> Bu nedenle, tahkimin gizliliğinin tam anlamıyla sağlanabilmesi için söz konusu bu kimselerle ayrıca bir gizlilik anlaşması imzalanması tavsiye edilmektedir<sup>[101]</sup>. İlaveten, gizlilik yükümlülüğünün hem tahkim yargılaması sürecinde hem de sona erdikten sonra uygulanmasını isteyen tarafların, hakem kararlarını rızaen yerine getireceklerine ve nihai hakem kararı aleyhine kanun yollarına başvurudan feragat ettiklerine dair bir anlaşma yapmaları da yerinde olacaktır.<sup>[102]</sup>

Tarafların anlaşmalarında tahkimin gizliliği hakkında ayrıca bir belirleme yapmamış olmaları durumunda, gizlilik yükümlülüğünün kapsamı ve muhatapları, tahkim usulüne uygulanacak hukuka veya kurallara göre tespit edilmektedir.<sup>[103]</sup> Bununla birlikte, söz konusu bu hukukta veya kurallarda

[97] Tüysüz, “Milletlerarası,” 850.

[98] Giray, “Milletlerarası,” 76.

[99] Giray, “Milletlerarası,” 76-102; Tüysüz, “Milletlerarası,” 851-864.

[100] Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 203.

[101] Giray, “Milletlerarası,” 78; Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 50.

[102] Tüysüz, “Milletlerarası,” 870.

[103] Giray, “Milletlerarası,” 72; Tüysüz, “Milletlerarası,” 851.

gizliliğe ilişkin açık bir düzenleme olmasa dahi hakem kurulunun bu yönde bir karar alabileceği de kabul edilmektedir.<sup>[104]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesi incelendiğinde tahkimin gizliliği hakkında herhangi bir düzenlemeye rastlanmamaktadır. Öte yandan, Anlaşma'nın 14. maddesi ifşa koşullarını konu almakta ve madde ile Projeyi gerçekleştirmekte olan tarafların ve kuruluşların, erişimi kısıtlı bilgilere ulaşabilen kişi sayısını, mümkün olan azami seviyede sınırlayacağı, bu tür bilgilerin ancak Projenin gerçekleştirilmesi için gerekli derecede kullanılmasını ve dağıtılmasını sağlayacakları ve erişimi kısıtlı herhangi bir bilginin ilgili tarafın önceden yazılı izni olmaksızın Projenin uygulanmasına iştirak etmeyen üçüncü tarafa aktarılamayacağı veya ifşa edilemeyeceği hükme bağlanmaktadır. İlâveten, aynı maddede tarafların birbirlerinin erişimi sınırlı tüm bilgilerine kendi erişimi sınırlı bilgileriymiş gibi muamele gösterecekleri ve bunların ulusal mevzuatlarına göre korunacağı da ifade edilmektedir.

Bu bağlamda, Akkuyu IGA çerçevesinde tahkimin gizliliği hakkında açık bir hüküm sevk edilmemişse de Anlaşma'da yer alan genel gizlilik yükümlülüğünün tahkim yargılaması süresince ve sona erdikten sonra uygulanmaya devam edebileceği ve tarafların ve/veya hakem mahkemesinin bu yönde bir karar alabileceği değerlendirilmektedir.

#### 4- Masrafların ve Ücretlerin Tahsisi

Milletlerarası tahkimde yargılama giderleri genel olarak hakemlerin ücretleri ile masrafları başta olmak üzere bilirkişi veya yardımına başvuru olan diğer kişilerin ücretleri, tanık giderleri, avukatların vekalet ücreti, çevirmen veya stenograf gibi hizmetinden yararlanan kişilere ödenen ücretler, duruşma masrafları veya varsa tahkim kurumunun idari ücretleri gibi pek çok kalemden oluşabilmekte; bunların yargılama sonunda taraflar arasında nasıl paylaşılacağına öngörülmesi ise çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Bu kapsamda tarafların sahip oldukları irade serbestisinin sınırları çerçevesinde masrafların ve ücretlerin tahsisi meselesini tahkim anlaşmalarında ele almaları geleceğe yönelik belirsizliğin kısmen de olsa giderilebilmesi için faydalı bir seçenek olarak ortaya çıkmaktadır.<sup>[105]</sup>

[104] Giray, "Milletlerarası," 70.

[105] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 66.

Tarafların aralarındaki hukuki ilişkinin özelliklerine ve beklentilerine göre çeşitli alternatifleri bulunmakla birlikte konunun tahkim anlaşmalarına temel olarak üç şekilde yansıdığı görülmektedir. Bunlardan birincisi masrafların ve ücretlerin paylaştırılmasının hakem mahkemesinin takdirine bırakılması, ikincisi kaybeden tarafın haksızlığı oranında masrafları ve ücretleri üstlenmesi, üçüncüsü ise her bir tarafın kendi masraflarına ve ücretlerine katlanmasıdır.<sup>[106]</sup>

Belirtmek gerekir ki kaybeden tarafın yargılama giderlerini üstleneceği bir seçenek herhangi bir uyuşmazlık durumunda özellikle sözleşmenin ekonomik açıdan daha güçsüz olan tarafının tahkime başvurusu üzerindeki caydırıcı etkisi nedeniyle kimi zaman taraflardan biri için daha avantajlı bir durum yaratabilmektedir.<sup>[107]</sup> Bu anlamda eşit düzeydekilerin tercihi ise genellikle her bir tarafın kendi masraflarına ve ücretlerine katlanması yönünde olmaktadır.<sup>[108]</sup>

Milletlerarası tahkime ilişkin millî kanunların pek çoğunda yargılama giderlerine ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır.<sup>[109]</sup> Ancak buna rağmen aksi kararlaştırılmadığı sürece taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümünde hakem mahkemesine verilen yetki gereğince bu konuda da bir hükme varılabileceği kural olarak kabul edilmektedir.<sup>[110]</sup> Kurumsal tahkim kurallarının genelinde ise yargılama giderleri hakkında düzenlemeler yer almaktaysa da bu düzenlemeler ile masrafların ve ücretlerin tahsisinin çoğunlukla hakem mahkemesinin takdirine bırakılmakta olduğu görülmektedir. Dolayısıyla taraflar ayrıca bir belirleme yapmamışlar ise milletlerarası ticari tahkimde genel uygulama hakem mahkemesinin takdir yetkisi çerçevesinde bir çözüme varılması şeklinde olmakta; tarafların anlaşmalarında bu seçenek

[106] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 69-71; Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 48-49.

[107] Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 49.

[108] Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 49.

[109] UNCITRAL Model Kanunu'nda ve onu esas alan diğer pek çok millî kanunda tahkim giderlerine ilişkin düzenleme bulunmazken Milletlerarası Tahkim Kanunu bu konuda UNCITRAL Tahkim Kuralları'nın 38-43. maddelerinden yola çıkarak benzer düzenlemelere yer vermiştir (Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 321-322).

[110] Born, *International Arbitration: Law and Practice*, 306.

dahilinde bir hükme yer vermeleri ise çoğunlukla sadece genel uygulamanın teyidi ile sınırlı kalmaktadır.<sup>[111]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesinin 6. paragrafında taraflardan her birinin, kendi hakem mahkemesi üyesinin masraflarını ve yargılama sürecindeki kendi temsil masraflarını üstleneceği, tahkim kurulu başkanının çalışmalarına ait masrafların ve diğer giderlerin ise taraflarca eşit oranda karşılanacağı kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte, anılan düzenlemeye ek olarak hakem mahkemesinin taraflardan birinin ilgili giderlerin daha fazla oranını karşılayacağına dair karar alabileceği ve bu kararın her iki taraf için de bağlayıcı olacağı hükme bağlanarak masrafların ve ücretlerin tahsisi konusunda hakem mahkemesine takdir hakkı tanınmaktadır.

Bu bağlamda, *ad hoc* tahkimin tercih edildiği Akkuyu IGA'da genel olarak masrafların ve ücretlerin taraflarca eşit olarak üstlenilmesi kararlaştırılmış olmakla beraber hakem mahkemesine bu konuda takdir hakkı tanındığı görülmekte; sonuç olarak, masraf ve ücretlerin tahsisi konusundaki öngörülebilirliğin hakemlerin takdir yetkisi ile sınırlı olduğu değerlendirilmektedir.

## 5- Hakemlerin Sahip Olması Gereken Nitelikler

Milletlerarası tahkimin esnek yapısı, tahkim anlaşması yapan tarafların aralarındaki uyuşmazlıkları çözümleyecek hakemlerin sadece sayısı ile seçilme veya değiştirilme yöntemini değil, sahip olması gereken nitelikleri de serbestçe belirleyebilmelerini mümkün kılmaktadır. Tahkimin bu özelliği, her ne kadar özellikle uyuşmazlıkların teknik konularla ilişkili ya da uyuşmazlığın taraflarının belli bir sektöre mensup olduğu hallerde özel bir bilgi birikimine veya deneyime sahip kimselerin hakem olarak atanmasına imkân vermesi bakımından çok önemli bir avantaj teşkil etse de aynı zamanda birtakım riskleri de barındırmaktadır.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, tarafların tahkimi aralarında henüz bir uyuşmazlık doğmadan önce asıl sözleşmeye bir "tahkim şartı" eklemek suretiyle düzenledikleri hallerde, hakemlerin sahip olması gereken niteliklere tahkim şartında yer verilmesi çoğunlukla tavsiye edilmektedir.<sup>[112]</sup> Nitekim bu şekilde uyuşmazlığı çözmekle görevlendirilebilecek hakem sayısının

[111] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 66.

[112] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 74.

önemli ölçüde azalması söz konusu olabilmektedir.<sup>[113]</sup> İlâveten tarafların, uyuşmazlık ortaya çıktıktan sonraki bir dönemde anlaşmak suretiyle hakemlere ilişkin nitelikleri belirlemesinin önünde bir engel bulunmamakta; hatta bu dönemde örneğin ne türden bir uzmanlığın gerekeceğini bilme noktasında daha iyi bir konumda olacakları ifade edilmektedir.<sup>[114]</sup>

Buna rağmen tarafların, tahkim şartında hakemlere ilişkin bazı nitelikleri kararlaştırmayı tercih etmesi halinde en azından aşırı düzeyde belirleyici tanımlamalardan kaçınmaları önem arz etmektedir.<sup>[115]</sup> Bu kapsamda örneğin tahkim anlaşmasında hakemlerin ismen belirtilmesinin önünde kural olarak bir engel bulunmasa da böyle bir tespitin yapılmış olması önemli hukuki sonuçlar doğurabilmektedir. Nitekim bu durumda tarafların ancak ve ancak ismine yer verilen kişi veya kişiler hakemliğinde tahkime başvurmayı kabul ettikleri varsayılabilen ve bu kimselerin görevi kabul etmeme, istifa ya da ölüm gibi hukuki veya fiili herhangi bir nedenle hakemlik görevini yerine getiremeyecek olması durumunda tahkim anlaşmasının geçersiz sayılması dahi söz konusu olabilmektedir.<sup>[116]</sup>

Milletlerarası ticari tahkim uygulamasında hakemlerin nitelikleri bakımından tarafların kaygı ile yaklaştığı hususlardan belki de en göze çarpanı hakemlerin milliyetidir. Millî kanunlar ile milletlerarası ve kurumsal tahkim kurallarının pek çoğunda hakemlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesi<sup>[117]</sup> yanında tek hakemin veya üç üyeden oluşan bir heyete başkanlık edecek hakemin tayininde uyuşmazlığın taraflarından biri ile aynı milliyetten olmama esasının gözetilmesi gerektiğine de yer verilmektedir. Dolayısıyla

[113] Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 43.

[114] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 74.

[115] Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 43.

[116] Bu konuda örneğin MTK m. 7/G: “Ancak, tahkim anlaşmasında hakemin veya hakem kurulunu oluşturan hakemlerin ad ve soyadları belirtilmiş ise; hakemin, hakem kurulunun ya da kurulun karar çoğunluğunu ortadan kaldıracak sayıda hakemin görevinin herhangi bir sebeple sona ermesi hâlinde tahkim sona erer.”; Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 144-146.

[117] Hakemlerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı hakkında kapsamlı bir çalışma için bkz. Didem Kayalı, *Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı* (İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2015).



bu konuda endişe duyulmasına çoğunlukla gerek yoktur. Ancak yine de tarafların sahip oldukları irade serbestisi çerçevesinde tahkim anlaşmaları ile hakemlerin milliyetine ilişkin bir tercihe yer vermeleri de seçenek dâhilinde bulunmaktadır.<sup>[118]</sup> Öte yandan, belirtilen risklere rağmen hakemleri yine de ismen belirleme arzusu içinde olan tarafların ise, tahkim anlaşmalarının ayakta kalmasını sağlayabilmek için, yeniden hakem seçimine yönelik bir usulü düzenleme konusu yapmalarının faydalı olacağı ifade edilmektedir.<sup>[119]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesinin 4. paragrafında uyuşmazlıkların üç hakemden oluşacak bir hakem mahkemesi tarafından çözüme kavuşturulması kararlaştırılmış ve aşırı düzeyde belirleyici tanımlamalardan kaçınılarak sadece hakem mahkemesine başkanlık edecek hakem açısından olmak üzere üçüncü bir devlet vatandaşı olma şartı öngörülmüştür. Bu bağlamda, herhangi bir uyuşmazlık halinde teknik konular veya ilgili sektör hakkında özel bir bilgi birikimine veya deneyime sahip kimselerin hakem olarak atanması yönünde bir engel bulunmadığı değerlendirilmektedir.

## 6- Tahkim Süresi

Tahkimin özelliklerinden biri de uyuşmazlıkların ticaret hayatındaki hıza ve tarafların beklentilerine uygun olarak kısa zamanda çözüme kavuşmasını sağlayan bir yöntem olmasıdır. Bunu güvence altına almak üzere millî kanunların ve kurumsal tahkim kurallarının pek çoğunda hakem mahkemesinin esas hakkında karar vermesi gereken süreye ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Milletlerarası ticari tahkim uygulaması da kimi zaman bu hususun tahkim anlaşmalarının kapsamına dâhil edildiğini göstermektedir.

Tahkim süresine sınırlama getiren millî kanunlar ile kurumsal tahkim kuralları belli şartlar dahilinde tahkim süresinin uzatılabilmesi imkânını da hüküm altına almaktadır. Ayrıca söz konusu düzenlemeler emredici nitelik taşımadığı için aksinin taraflarca kararlaştırılması her zaman mümkündür. Bu kapsamda, tahkim anlaşmalarında tahkim süresine ilişkin bir belirleme yapacak tarafların mutlak sınırlamalardan kaçınmaları ve gerekli olan hâllerde

[118] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 76.

[119] Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 147.

tahkim süresinin uzatılmasına karar verme yetkisini hakem mahkemesine tanımları tavsiye edilmektedir.<sup>[120]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesi incelendiğinde tahkim süresine ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiş olduğu görülmektedir.

Her türden hukuki uyuşmazlığın çözümüne aynı ölçüde uygun olacak bir tahkim süresinin tarafların tahkim anlaşmalarıyla isabetli bir biçimde öngörülmesi mümkün değildir. Kaldı ki mutlak süre sınırlamaları aynı zamanda birtakım sakıncaları da beraberinde getirebilmektedir. Bunlardan en göze çarpanları; tahkim sürecinin acele ile yürütülmesi sonucu tarafların iddia ve savunmalarını mahkemeye tam olarak sunamaması ve hakem mahkemesi kararını vermeden önce sürenin dolması nedeniyle yargılamanın sonuçsuz kalmasıdır.<sup>[121]</sup> Bu bağlamda, Akkuyu IGA kapsamında mutlak süre sınırlamaları öngörülmemesinin uygun bir yaklaşım olduğu değerlendirilmektedir.

## 7- Tahkimde Verilen Nihai Kararların Kesinliği

Tahkim yargılaması neticesinde verilen kararlar kural olarak kesindir. Bunun anlamı tarafların kanun yollarına başvuru hakkından feragat etmemiş olduğu hallerde bile hakem kararlarına karşı ancak tahkim sürecinde ciddi usuli hataların bulunması veya tarafların eşitliği ilkesinin gözetilmemiş olması gibi sınırlı hallerde itiraz edilebilmesi ve hakem kararlarının esas yönünden millî mahkemelerce yeniden incelemeye tâbi tutulamamasıdır.<sup>[122]</sup>

Tahkimde verilen nihai kararların kesinliğini pekiştirmek üzere kurumsal tahkim kurallarının pek çoğunda hakem kararlarının taraflar için bağlayıcı olduğu hüküm altına alınmaktadır. Ayrıca uyuşmazlığın çözümü için söz konusu kuralları seçmekle tarafların hakem kararlarını derhâl yerine getirmeyi kabul ettikleri ve bu tür bir irade açıklamasına etki tanınabildiği ölçüde

[120] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 79.

[121] Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 185; Akıncı, *Milletlerarası Tahkim*, 185.

[122] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 81; Moses, *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, 2-3.

kanun yollarına başvuru haklarından feragat etmiş sayıldıkları yönünde düzenlemelere de rastlanmaktadır.<sup>[123]</sup>

Tarafların tahkim anlaşmaları ile kurumsal tahkim kurallarını seçmemiş veya seçilen kurallarda bu konuya ilişkin açık hükümlere yer verilmemiş olması da olasılık dâhilindedir. Milletlerarası tahkimin bugün geldiği noktada bile gerek kanun yollarına başvuru gerekse tenfiz aşamalarında yetkili olacak bazı yer mahkemelerinin müdahaleci davranarak hakem kararlarının esasını incelemeye aldığı örnekler ne yazık ki rastlanmaktadır. Dolayısıyla nadiren de olsa ortaya çıkabilecek bu sorunun önüne geçmek isteyen tarafların bu hususta açık bir hüküm sevk etmelerinin faydalı olabileceği ifade edilmektedir.<sup>[124]</sup>

Akkuyu IGA'nın 17. maddesinin 6. paragrafında hakem mahkemesinin kararının her iki Taraf için de nihai ve bağlayıcı olduğu ifadesine yer verildiği görülmekte ve böylece hakem kararının kesinliği vurgulanmaktadır.

### III. NÜKLEER GÜÇ SANTRALLERİ İLE İLİŞKİLİ UYUŞMAZLIK ÖRNEKLERİ

#### A) BELENE: ATOMSTROYEXPORT v. NEK<sup>[125]</sup>

Belene Nükleer Güç Santrali, Tuna Nehri yakınında, Bulgaristan'ın kuzeyindeki Plevne şehrinde, Belene'ye 3 km ve Svishtov'a 11 km mesafede yapımı planlanmış ancak tamamlanmamış bir nükleer güç santralidir.

Belene'de bir nükleer güç santralinin yapımı ilk defa 1980'lerde gündeme getirilmişse de çevresel ve finansal kaygılar nedeniyle bu konudaki somut adımlar ancak 2000'li yılların ortalarında atılabilmiştir. Bu kapsamda Bakanlar Kurulu tarafından öncelikle 2004 yılında projenin ulusal bir öneme sahip olduğu belirlenmiş ve 2005 yılında Belene sahasında maksimum 2000 MW kurulu güce sahip bir nükleer güç santrali inşa etme kararı alınmıştır. Bakanlar Kurulu kararlarının ardından kamu ihale süreci başlatılmıştır. Nihayet 2008 yılında ise, ihaleyi kazanan Rus Devlet Atom Enerjisi Kurumu "Rosatom"a bağlı mühendislik kuruluşu Atomstroyexport

[123] Bu konuda örneğin bkz. ICC Tahkim Kuralları m. 35/6.

[124] UBB Kılavuz İlkeleri, para. 82.

[125] Atomstroyexport JSC v. Natsionalna Elektricheska Kompania EAD, ICC Case No. 18086/GZ/MHM.

JSC (ASE)<sup>[126]</sup> ile Bulgar Ulusal Elektrik Şirketi (Natsionalna Elektricheska Kompania EAD–NEK) arasında iki ünite Rus tasarımı VVER-1000 basınçlı su reaktörünün (PWR) mühendisliği, tedariki ve inşaatı için bir sözleşme imzalanarak Proje resmen yeniden canlandırılmıştır.<sup>[127]</sup>

Buna rağmen 2012 yılında, o dönemdeki küresel ekonomik kriz koşulları yanında dünya kamuoyunda nükleer enerjiye karşı artan tepki de gerekçe gösterilerek, Bakanlar Kurulu tarafından alınan yeni bir karar ile daha önceki kararların yürürlüğü kaldırılmış; Ekonomi, Enerji ve Turizm Bakanı ise önceki kararlarla ilgili olarak NEK ve ASE arasındaki ilişkilerin çözümlenmesi için müzakereler düzenlemekle ve ülkedeki tek nükleer güç santralının bulunduğu Kozloduy sahasında yeni bir nükleer kapasite inşası için Bakanlar Kurulu'na bir teklif sunmakla görevlendirilmiştir.<sup>[128]</sup>

ASE ile NEK arasındaki uyuşmazlık, Bulgar Hükümetinin Belene Nükleer Güç Santrali Projesini iptal kararına dayanmaktadır. Bu bağlamda ASE, NEK ile akdedilen anlaşmanın ihlali ve Projenin iptal kararından önce imal etmiş olduğu teknik donanımların (Long-term manufacture equipment – LTME) maliyeti nedeniyle 1.2 milyar Euro'luk tazminat talebinde bulunarak NEK aleyhine ICC nezdinde tahkime başvurmuştur.

ICC nezdinde yürütülen tahkim yargılaması 2016 yılında sonuçlanmıştır. Hakem mahkemesi, ASE'nin NEK ile yapmış olduğu anlaşmanın kapsamı dışında kalan zararı ile kâr kaybına ilişkin tazminat taleplerini reddetmekle birlikte, Proje için ASE tarafından imal edilmiş LTME nedeniyle NEK aleyhine yaklaşık 602 milyon Euro tazminata hükmetmiş ve ayrıca söz

[126] Atomstroyexport JSC (ASE), Rus Devlet Atom Enerjisi Kurumu “Rosatom”a bağlı yurt dışında nükleer enerji tesislerinin yapımı ile ilgili önde gelen mühendislik kuruluşudur. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti arasında imzalanan Hükümetlerarası Anlaşma'nın “Projenin Uygulanması” başlıklı 6. maddesine göre, Akkuyu NGS'nin inşası için genel yüklenici ASE'dir.

[127] Belene Nükleer Güç Santrali Projesi'nin tarihçesi için bkz. “Brief History of the Project,” Republic of Bulgaria Ministry of Energy, erişim 30 Mayıs 2022, [https://www.me.government.bg/files/useruploads/files/appendix\\_2.pdf](https://www.me.government.bg/files/useruploads/files/appendix_2.pdf).

[128] Bulgaristan'daki reaktörler hakkında detaylı bilgi için bkz. “Bulgaria,” Uluslararası Atom Enerji Ajansı / Güç Reaktörü Bilgi Sistemi (IAEA / Power Reactor Information System – PRIS), erişim 30 Mayıs 2022, <https://pris.iaea.org/PRIS/CountryStatistics/CountryDetails.aspx?current=BG>.

konusu tazminatın ASE'ye ödenmesi ile birlikte LTME'nin mülkiyetinin NEK'e geçeceğine karar vermiştir.

Günümüz itibariyle, Belene Nükleer Güç Santrali Projesi için imal edilmiş olan LTME halen Belene sahasında muhafaza edilmektedir.<sup>[129]</sup>

### **B) OLKILUOTO: AREVA v. TVO<sup>[130]</sup>**

Olkiluoto Nükleer Güç Santrali, Finlandiya'nın batısında, Eurajoki şehrinde bulunan bir nükleer güç santralidir. Santral, 1979 yılında hizmete girmiş olup Teollisuuden Voima Oyj (TVO) tarafından işletilmektedir. Her biri 920 MW kapasiteli iki BWR-2500 reaktöre sahip olan santralde 1720 MW kapasiteli EPR türü üçüncü bir reaktörün inşası ise yakın zamanda tamamlanmıştır<sup>[131]</sup>.

Olkiluoto Nükleer Güç Santrali'nde kurulan üçüncü üniteye (Olkiluoto 3) ilişkin çalışmalara 1998 yılında Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporunun TVO tarafından Fin Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'na sunulması ile başlanmıştır. Fin Nükleer Enerji Kanunu'nda öngörülen gerekli onayların alınması ve TVO tarafından uluslararası ihaleye çıkılmasının ardından saha, yapılan planlamalara uygun bir biçimde, 3 milyar Euro sabit fiyat ve anahtar teslim prensibi ile nükleer güç ünitesinin kurulmasına ilişkin imzalanan sözleşme çerçevesinde, ihaleyi kazanan Areva-Siemens Konsorsiyumuna (Areva-NP) Şubat 2005'te teslim edilmiştir. Böylece Finlandiya son 15 yılda nükleer güç ünitesi sipariş eden ilk Avrupa ülkesi; Olkituoto 3 ise dünya üzerinde

[129] Kamen Kraev, "After Euro 620 m Arbitration Ruling. What next for Bulgaria's Belene Nuclear Project?" *Internationale Zeitschrift für Kernenergie* 61, no. 8-9 (2016): 514-515.

[130] Areva NP GmbH, Areva NP SAS and Siemens AG v. Teollisuuden Voima Oyj (II) – settled.

[131] Finlandiya'daki reaktörler hakkında detaylı bilgi için bkz. "Finland," Uluslararası Atom Enerji Ajansı / Güç Reaktörü Bilgi Sistemi (IAEA / Power Reactor Information System – PRIS), erişim 30 Mayıs 2022, <https://pris.iaea.org/PRIS/CountryStatistics/CountryDetails.aspx?current=FI>.

inşa edilmeye başlanan ilk EPR türü 3. nesil basınçlı su reaktörü (PWR) olmuştur<sup>[132]</sup>.

2005 yılında inşaatına başlanan Oklitouto 3'ün esasen 2009 yılında devreye alınması planlanmıştır. Ancak çalışmalara başlanmasından oldukça kısa bir süre sonra alt-yüklenici tarafından yürütülmekte olan temel kaide beton yapısını hazırlama işi esnasında bazı uygunsuzluklar ortaya çıkmış, Fin Radyasyon Güvenliği ve Nükleer Güvenlik Kuruluşu (Säteilyturvakeskusken – STUK) tarafından konuyla ilgili inceleme başlatılmış ve neticede kalite kontrol problemleri nedeni ile inşaatın tamamlanmasının bir yıl gecikeceği duyurulmuştur. STUK, gecikmenin alt yüklenicilerin nükleer güç santralleri konusundaki tecrübesizliği; Areva-NP ise Fin otoritelerinin teknik dokümantasyon ve tasarım onay yaklaşımı nedeniyle gerçekleştiğini ifade etmiştir<sup>[133]</sup>. Fakat bununla sınırlı kalmamış, ilerleyen aşamalarda tasarım ve imalatta STUK tarafından tespit edilen bir dizi güvenlik kusuruna ayrıca bir de yeterli dokümantasyonun yetkili otoritelere zamanında teslim edilmemesi gibi sorunlar eklenince arka arkaya açıklanan gecikmeler nedeniyle nükleer güç santralinin öngörülen devreye alınma tarihi yıllar içerisinde sürekli olarak ötelenmiştir. Bu arada Siemens, Areva-NP ortaklığındaki üçte birlik hissesini Areva'ya satmış, böylece ana yüklenici Areva haline gelirken Siemens türbin binasını yapmakla görevli alt yüklenici olarak Proje'de kalmıştır.<sup>[134]</sup> 2012 yılına gelindiğinde Areva, tahmini inşaat maliyetinin 8.4 milyar Euro'ya ulaştığını açıklamış ve Areva ile TVO arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar tahkime taşınmıştır.

Areva ile TVO arasındaki uyuşmazlık, Olkiluoto 3'ün inşaat sürecinde yaşanan gecikmelere bağlı olarak ortaya çıkan maliyet artışı ile kâr kaybının kimin tarafından karşılanacağı meselesine dayanmaktadır. Bu bağlamda hem Areva hem de TVO gecikmelere bağlı zararları bakımından karşılıklı sırasıyla 1.8 milyar Euro ve 2.7 milyar Euro tazminat talep etmişler; 2012 yılında

[132] “A Mycle Schneider Consulting Project: The World Nuclear Industry Status Report 2019,” World Nuclear Industry Status Report, 62-67, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.worldnuclearreport.org/IMG/pdf/wnisr2019-v2-hr.pdf>.

[133] “Olkiluoto-3 ERP Projesi,” Nükleer Enerji Dünyası, erişim 30 Mayıs 2022, [http://www.nukleer.web.tr/santral\\_projeleri/olkiluoto3.html](http://www.nukleer.web.tr/santral_projeleri/olkiluoto3.html).

[134] “Siemens quit the nuclear game,” World Nuclear News, erişim 30 Mayıs 2022, [https://www.world-nuclear-news.org/C\\_Siemens\\_quits\\_the\\_nuclear\\_game\\_1909111.html](https://www.world-nuclear-news.org/C_Siemens_quits_the_nuclear_game_1909111.html).

ICC nezdinde başlatılan tahkim yargılaması ancak 2018 yılında Areva'nın TVO'ya 450 milyon Euro tazminat ödemesi hakkında tarafların uzlaşması ile sonuçlanmıştır. Böylece Areva'nın geçmiş yıllar zararı 5.5 milyar Euro'yu bulurken Proje'nin toplam maliyeti ise 11 milyar Euro'ya yaklaşmıştır.<sup>[135]</sup>

Son olarak yapılan açıklamaya göre, Olkiluoto 3'ün Eylül 2022'de düzenli elektrik üretimine başlaması planlanmaktadır.<sup>[136]</sup>

### **C) SAN ONOFRE: SOUTHERN CALIFORNIA EDISON COMPANY AND OTHERS v. MITSUBISHI<sup>[137]</sup>**

San Onofre Nükleer Üretim İstasyonu (San Onofre Nuclear Generating Station – SONGS) ABD'nin California eyaletindeki San Diego şehrinde yer alan ve kalıcı olarak kapatılan bir nükleer güç santralidir. İlk ünitesi 1968 yılında, ikinci ve üçüncü üniteleri ise sırasıyla 1983 ve 1984 yıllarında hizmete giren santral faaliyette olduğu dönem boyunca Southern California Edison Company (SCE) tarafından işletilmiştir.<sup>[138]</sup>

SONGS'un birinci ünitesinin işletme ömrünü tamamlayıp 1992 yılında devre dışı bırakılmasının ardından 2009 ve 2010 yıllarında, 10 yıllık iyileştirme programının parçası olarak, ikinci ve üçüncü ünitelerinin buhar jeneratörleri Mitsubishi Heavy Industries (MHI) tarafından yenilenmiştir. Böylece santralin 2022 yılına kadar faaliyetine devam etmesi planlanmıştır. Ancak yenilemenin üzerinden sadece 11 ay geçtikten sonra, ikinci ünitenin rutin bakım ve yakıt yükleme için devre dışı olduğu bir dönemde, üçüncü

[135] The World Nuclear Industry Status Report 2019, 66.

[136] “The start of OL3 EPR's regular electricity production postponed to September,” TVO, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.tvo.fi/en/index/news/pressreleasesstockexchangereleases/2022/thestartofol3epr8217sregularelectricityproductionpostponedtoseptember.html>.

[137] Southern California Edison Company, Edison Material Supply LLC, San Diego Gas & Electric Company, City of Riverside v. Mitsubishi Nuclear Energy Systems, Inc., ICC Case No. 19784/AGF/RD.

[138] ABD'deki reaktörler hakkında detaylı bilgi için bkz. “USA,” Uluslararası Atom Enerji Ajansı / Güç Reaktörü Bilgi Sistemi (IAEA / Power Reactor Information System – PRIS), erişim 30 Mayıs 2022, <https://pris.iaea.org/PRIS/CountryStatistics/CountryDetails.aspx?current=US>.

ünitedeki buhar jeneratörü borularından radyoaktif buhar sızıntısı tespit edilmiş; daha fazla sızıntıyı önlemek ve arızanın nedeni ile ilgili araştırmalara izin vermek için söz konusu ünite derhâl hizmet dışı bırakılmıştır. Yaşanan hadisenin ardından Nükleer Düzenleme Komisyonu (Nuclear Regulation Commission–NRC) incelemelerde bulunulması için uzmanlar görevlendirilmiş ve yapılan araştırmalar neticesinde her iki ünitedeki yenilenmiş buhar jeneratörlerinin arızalı olduğu tespit edilmiştir. Bunun üzerine Haziran 2013'te SCE, söz konusu üniteleri kalıcı olarak kapatacağını duyurmuştur. Eylül 2013'te kapsamlı bulgularını ortaya koyan NRC ise yedek buhar jeneratörlerini tasarlamak için MHI tarafından kullanılan bilgisayar kodlarının hatalı olduğunu ifade etmiştir.<sup>[139]</sup>

SCE ile MHI arasındaki uyuşmazlık, SONGS'un ikinci ve üçüncü ünitelerindeki kusurlu buhar jeneratörleri nedeniyle nükleer güç santralinin işletme ömrünü tamamlayamadan kapanmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda SCE, tedarikçinin hilesi ve ağır ihmali iddialarından başka muhtemel zararı hakkında 7.57 milyar Dolar tazminat talebinde bulunarak 2013 yılında MHI aleyhine ICC nezdinde tahkime başvurmuştur. Tahkim yargılamasında MHI, buhar jeneratörlerindeki kusura itiraz etmemekle birlikte SCE ile aralarındaki sözleşmeye göre sorumluluğunun 137 milyon dolar ile sınırlı olduğunu öne sürmüştür.<sup>[140]</sup>

ICC nezdinde yürütülen tahkim yargılaması 2017 yılında sonuçlanmıştır. Hakem mahkemesi, hile ve ağır ihmal iddialarını reddetmişse de taraflar arasındaki sözleşmede öngörülen sorumluluk sınırı çerçevesinde MHI aleyhine 125 milyon Dolar tazminata hükmetmiştir. Bununla birlikte SCE'nin ise,

[139] Jane Davies Evans, "Construction Arbitration in the Nuclear Sector." *Global Arbitration Review—The Guide to Construction Arbitration*, ed. Stavros Brekoulakis ve David Brynmor Thomas QC, 288-300 (the UK: Law Business Research, 2019), 289.

[140] "International arbitration over SONGS closure," World Nuclear News, erişim 30 Mayıs 2022, [https://world-nuclear-news.org/C-International\\_arbitration\\_over\\_SONGS\\_closure-1710135.html](https://world-nuclear-news.org/C-International_arbitration_over_SONGS_closure-1710135.html); "Arbitration Demand was filed against Mitsubishi Heavy Industries, Ltd. and Mitsubishi Nuclear Energy Systems, Inc.," Mitsubishi Heavy Industries, erişim 30 Mayıs 2022, [https://www.mhi.com/notice/notice\\_131017.html](https://www.mhi.com/notice/notice_131017.html).



yargılama masrafları nedeniyle MHI'ya 58 milyon Dolar ödemesine karar verilmiştir.<sup>[141]</sup>

İkinci ve üçüncü ünitesine ait yedek buhar jeneratörleri arızalandıktan sonra 2013 yılında tamamen kapatılan SONGS günümüz itibariyle işletmeden çıkarma sürecindedir.

#### **D) KRÜMMEL VE BRUNSBÜTTEL: VATTENFALL AB AND OTHERS v. FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY<sup>[142]</sup>**

Almanya'daki nükleer güç santrallerinin işletmesinde dört büyük enerji şirketi öne çıkmaktadır: Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk AG (RWE), E.ON (PreussenElektra), Energie Baden-Württemberg AG (EnBW) ve Vattenfall.<sup>[143]</sup>

Vattenfall Grubu, hisselerinin tamamı İsveç devletine ait, İsveç merkezli Vattenfall AB ile onun bağlı kuruluşlarından oluşan çok uluslu bir şirkettir. Avrupa'nın en büyük elektrik ve ısı üreticilerinden biri olan bu Grup, İsveç ötesinde ayrıca Almanya, Danimarka, Hollanda ve İngiltere'de faaliyet göstermektedir.

Vattenfall ile Almanya arasındaki uyuşmazlık, Alman Federal Hükümeti'nin nükleer enerjiden vazgeçme kararına dayanmaktadır. Nükleer enerjinin barışçıl amaçla kullanımının aşamalı olarak kaldırılmasını hızlandırmak için 2011 yılında Atom Enerjisi Kanunu'nda yapılan değişikliğin Alman Anayasası'na uygunluğu hakkında Alman Federal Anayasa Mahkemesi'ne

[141] “Tribunal awards damages for SONGS generators,” World Nuclear News, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.world-nuclear-news.org/C-Tribunal-awards-damages-for-SONGS-steam-generators-1403177.html>; “Notice Concerning Receipt of Award Handed Down in Arbitration Relating to San Onofre Nuclear Generation Station (SONGS),” Mitsubishi Heavy Industries, erişim 30 Mayıs 2022, [https://www.mhi.com/notice/notice\\_170314.html](https://www.mhi.com/notice/notice_170314.html).

[142] Vattenfall AB and others v. Federal Republic of Germany, ICSID Case No. ARB/12/12.

[143] Almanya'daki reaktörler hakkında detaylı bilgi için bkz. “Germany,” Uluslararası Atom Enerji Ajansı / Güç Reaktörü Bilgi Sistemi (IAEA / Power Reactor Information System – PRIS), erişim 30 Mayıs 2022, <https://pris.iaea.org/PRIS/CountryStatistics/CountryDetails.aspx?current=DE>; Ayrıca bkz. “Country Reports: Germany 2020,” International Energy Agency, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.iea.org/reports/germany-2020>.

(*Bundesverfassungsgericht* – BverfG) dava açılmış ve ayrıca şirket tarafından ICSID nezdinde Almanya aleyhine tahkime başvurulmuştur.

Almanya'daki nükleer karşıtı hareket, halk gösterileri ile Wyhl'de bir nükleer güç santralının inşasının engellendiği 1970'lerin başına kadar uzanmaktaysa da Çernobil ve özellikle de Fukuşima kazalarının etkisi ile güçlenmiş ve yoğun kamuoyu tartışmaları çerçevesinde ülkenin enerji politikası yıllar içerisinde pek çok kez değişikliğe uğramıştır.

Almanya'nın nükleerden çıkış stratejisine ilişkin uzlaşısı aslında son nükleer güç santralının 1989 yılında işletmeye alınmasından sonraki toplumsal ve siyasal ortamda, Gerhard Schröder başkanlığındaki Hükümet ile nükleer sektör arasında yürütülen müzakereler sonucunda sağlanmıştır. Bu kapsamda 2000 yılında Hükümet ile dört enerji operatörü (RWE, E.ON, EnBW ve Vattenfall) arasında "Nükleer Konsensüs" ("*Atomkonsens*") olarak tanımlanan ve 2032 yılına kadar nükleer enerjiden çıkışı öngören uzun vadeli bir plan imzalanmış; böylece Hükümet tarafından alınacak önlemlerin bu alanda faaliyet gösteren şirketlerin tazminat taleplerine yol açması önlenmeye çalışılmıştır. Ancak 2011 yılında Japonya gibi teknolojinin oldukça gelişmiş olduğu bir ülkede gerçekleşen nükleer kaza, Angela Merkel başkanlığındaki Hükümetin derhâl harekete geçmesine neden olmuş ve ülkenin nükleer enerji politikası açısından dönüm noktası niteliğinde bir moratoryum kararı alınmıştır. Bu karar ile 1980 yılından önce faaliyete geçen yedi eski tesis ile o dönemde faaliyetine ara vermiş bulunan bir yeni tesis geçici olarak kapatılmış ve ayrıca ülkede toplam sayısı on yediyi bulan tüm nükleer güç santrallerinde kapsamlı bir güvenlik denetimi yapmak üzere Reaktör Güvenlik Komisyonu görevlendirilmiştir. Komisyon, geçici olarak kapatılan santraller bazı açılardan kusurlu ise de ülkedeki nükleer güç santrallerinin genel olarak güvenli olduğunu tespit etmiştir. Ancak yine de Alman Federal Meclisi (*Bundestag*) tarafından Haziran 2011'de Atom Enerjisi Kanunu'nda yapılan değişiklik ile nükleer enerjiden aşamalı olarak vazgeçilmesi kararı hızlandırılmış ve bu durum daha önceden kapatılan sekiz nükleer güç santrali dışında kalan dokuz aktif nükleer güç santralının de en geç 31 Aralık 2022 tarihine kadar faaliyetine son vermesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.<sup>[144]</sup>

[144] Rusya-Ukrayna arasındaki gerilimin enerji fiyatlarını olumsuz etkilemesi nedeniyle Almanya'da eyalet hükümetleri tarafından nükleer güç santrallerinin kapatılması sürecinin tekrar gözden geçirilmesi talep edilmekte ise de santrallerin kapatılması yönündeki hazırlıklarda büyük ilerlemeler sağlandığı ve kullanım sürelerinin

Alman Atom Enerjisi Kanunu'nda yapılan değişiklik, Vattenfall tarafından sırasıyla % 50 ve % 66,7 paya dayalı olarak işletilen Krümmel ve Brusbüttel nükleer güç santrallerinin derhâl kapatılması sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle 1.187 MW gücündeki kurulu kapasitesini kaybeden Vattenfall'un söz konusu santrallerin sökülmesi ve nükleer yakıtın idaresi bakımından maliyetleri de artmıştır.

Nükleer Konsensüs'ün tarafı olan üç enerji şirketi (RWE, E.ON ve Vattenfall), Atom Enerjisi Kanunu'nda yapılan değişikliğin Alman Anayasası'na uygunluğu hakkında Alman Federal Anayasa Mahkemesi'ne dava açmış; bunlardan Vattenfall ayrıca Enerji Şartı Sözleşmesi'ne dayanarak ICSID nezdinde ev sahibi ülke Almanya aleyhine tahkime başvurmuştur. Her iki durumda da davacılar, Almanya'nın nükleer enerjiden aşamalı olarak vazgeçmesi kararından ziyade bu kararın hızlandırılmış ve mali kayıplarının tazmin edilmesine yönelik meşru beklentilerinin karşılanmamış olmasına itiraz etmişlerdir. Vattenfall, Almanya'nın nükleer enerjiden çıkış önlemlerinin, her halükârda 3.2 milyar Euro'dan az olmamakla birlikte yaklaşık 5.7 milyar Euro civarında zarara yol açacağını tahmin etmektedir.<sup>[145]</sup>

RWE, E.ON ve Vattenfall tarafından Alman Federal Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvurular 2016 yılında karara bağlanmış; her ne kadar Atom Enerjisi Kanunu'nda yapılan değişiklik Alman Anayasası'na aykırı bulunmamışsa<sup>[146]</sup>

---

uzatılmasının güvenlik açısından imkansız olduğu gerekçeleriyle söz konusu öneriye sıcak bakılmamaktadır. Detaylı bilgi için bkz. "Almanya enerji politikasını değiştiriyor," Deutsche Welle, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.dw.com/tr/ukrayna-krizi-almanya-enerji-politikas%C4%B1n%C4%B1-de%C4%9Fi%C5%9Ftiryor/r/a-60989284>.

[145] Ivana Damianovic ve Ottavio Quirico, "Intra-EU Investment Dispute Settlement under the Energy Charter Treaty in Light of Achmea and Vattenfall: A Matter of Priority," *Columbia Journal of European Law* 26, no. 1 (2019): 102-156; Nathalie Bernasconi-Osterwalder ve Rhea Tamara Hoffmann, "The German Nuclear Phase-Out Put to the Test in International Investment Arbitration Background to the New Dispute Vattenfall v. Germany (II)," *Transnational Institute* (Ekim 2013): 1-8.

[146] "Judgment of the First Senate of 6 December 2016–1 BvR 2821/11" Bundesverfassungsgericht, erişim 30 Mayıs 2022, para. 1-407, [http://www.bverfg.de/e/rs20161206\\_1bvr282111en.html](http://www.bverfg.de/e/rs20161206_1bvr282111en.html). Alman Federal Anayasa Mahkemesine göre, nükleer enerji gibi yüksek riskli teknolojilerin kullanımı "her şeyden önce siyasi bir karar" olup nükleer enerjiden aşamalı olarak vazgeçilmesi kararının hızlandırılmasındaki

da enerji şirketlerinin yapmış oldukları yatırımların boşa çıkması nedeniyle tazminata hak kazanabilecekleri ifade edilmiştir.<sup>[147]</sup>

Vattenfall tarafından ICSID nezdinde Almanya aleyhine 2012 yılında başlatılan tahkim yargılaması ise ancak 2021 yılının sonlarında Almanya'nın Vattenfall'a 1.425 milyar Euro ödemesi hakkında tarafların uzlaşması ile sonuçlanmıştır<sup>[148]</sup>.

---

kamu yararı davacıların mülkiyet hakkından ağır basmakta ve kamuoyunun değişen risk algısı bu tür düzenleyici işlemler için yeterli bir gerekçe oluşturmaktadır (BvR 2821/11, para. 303-307).

[147] Basın Bülteni için ayrıca bkz. “The Thirteenth amendment to the Atomic Energy Act is for the most part compatible with the Basic Law—Press Release No. 88/2016 of 06 December 2016” Bundesverfassungsgericht, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2016/bvg16-088.html>. Alman Federal Anayasa Mahkemesi'nin kararının ardından 2018 yılında Alman Hükümeti'nin onay verdiği yasa tasarısı ile Alman RWE ve İsveçli Vattenfall şirketlerine tazminat ödenmesine karar verilmiş; Hükümet ile ilgili şirketlerin tazminat miktarı konusundaki mutabakatı ise ancak 2021 yılında sağlanabilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. “Alman hükümeti nükleerden çıkış tazminatı ödeyecek,” Deutsche Welle, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.dw.com/tr/alman-hukumeti-nukleerden-cikis-tazminat-odeyecek/a-43903932>; “Almanya'dan 2,4 milyar euroluk nükleer tazminat,” Deutsche Welle, erişim 30 Mayıs 2022, <https://www.dw.com/tr/almanyadan-24-milyar-euroluk-n%C3%BCkleer-tazminat/a-56786638>.

[148] Detaylı bilgi için bkz. “Vattenfall v. Germany (II),” Investment Policy Hub, erişim 30 Mayıs 2022, <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement/cases/467/vattenfall-v-germany-ii->.

## SONUÇ

Tahkim, milletlerarası ticaret uygulamasında olduğu gibi nükleer güç santrali projelerine ilişkin anlaşmalarda da uyuşmazlıkların çözümü için tercih edilen yöntem olmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin, Akkuyu NGS Projesi kapsamında Rusya Federasyonu Hükümeti ile akdetmiş olduğu Hükümetlerarası Anlaşma'da bir tahkim şartı yer almaktadır. Benzer şekilde, Sinop NGS Projesi kapsamında, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Japonya Hükümeti arasında akdedilen İşbirliği Zaptı'nın eki olan Ev Sahibi Hükümet Anlaşması da bir tahkim şartı içermektedir.

Ülkemizde, 2021 yılı itibariyle sadece Akkuyu NGS'nin inşaat projesi aktif durumdadır. Her biri 1200 MW kapasiteli dört reaktörden oluşacak nükleer güç santralının ilk ünitesinin 2023 yılında devreye alınması hedeflenmekte; buna yönelik çalışmalar, Türkiye Cumhuriyeti'nin mevzuatına ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın tavsiyelerine uygun olarak yoğun bir biçimde yürütülmektedir. Sinop NGS Projesi bakımından ise Japon Tarafı ile işbirliğimize devam etmeme konusunda mutabakat sağlanmış bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Akkuyu IGA'da yer alan tahkim şartı kurucu unsurları ile içeriği açısından bir değerlendirmeye tâbi tutulmuş ve ayrıca nükleer güç santralleri ile ilişkili olup çözümü için tahkim yoluna başvurulmuş bazı uyuşmazlık örnekleri incelenmiştir.

Akkuyu IGA bağlamında taraflar arasında bir hukuki ilişkinin mevcut olduğu, bu hukuki ilişkiden ileride doğabilecek uyuşmazlıkların tahkim anlaşmasına konu edildiği ve tahkim iradesinin açık ve kesin bir biçimde ortaya konmuş bulunduğu görülmekte; kurucu unsurlar yönünden tamamlanmış bir tahkim anlaşmasının varlığından bahsetmek mümkündür.

Akkuyu IGA'da yer alan tahkim şartı milletlerarası tahkim anlaşmasında düzenlenmesi tavsiye edilen temel unsurlar açısından incelendiğinde; i) tahkim anlaşmasının kapsamının geniş bir biçimde tanımlanmış, ii) *ad hoc* tahkimin tercih edilmiş, iii) tahkim usulüne uygulanacak kuralların belirlenmesinin hakem mahkemesinin takdirine bırakılmış, iv) tahkim yerinin duruşmaların veya toplantıların yapılacağı yer özelinde belirlenmiş v) hakem sayısının üç olarak öngörülmüş ve bir atama makamının kararlaştırılmış, vi) tahkim dilinin seçilmemiş ve vii) uyuşmazlığın uluslararası hukukun uygulanabilir ilke ve kuralları çerçevesinde çözüme kavuşturulmasının

hükme bağlanmış olduğu görülmektedir. Bahse konu tahkim şartı milletlerarası tahkim anlaşmasında yer verilebilecek seçimlik unsurlar açısından incelendiğinde ise bunlardan pek çoğunun düzenlenme konusu yapılmaması yönünde bir yaklaşımın benimsendiği anlaşılmaktadır.

Nihayetinde tahkimin, nükleer güç santrali projelerine ilişkin uyuşmazlıkların çözümü için tercih edilen yöntem olduğu; bunun için gerekli olan tahkim anlaşmasının içeriğinin ise tarafların hukuki statüsü ve tahkim sürecinden beklentileri doğrultusunda farklılık arz ettiği sonucuna varılmaktadır. Ülkemizin gelecekte hayata geçirmeyi hedeflediği nükleer güç santrali projelerine ilişkin anlaşmalarda da uyuşmazlıkların çözümü bakımından tahkimin öne çıkması beklenmektedir. Tahkim sürecinde hukuki risklerin ve bu risklere karşılık gelen maliyetlerin asgari düzeyde tutulabilmesi ise etkin ve ihtiyaçlara uygun bir tahkim anlaşmasının varlığına bağlıdır. Bu nedenle, gelecekte tarafı olacağımız tahkim anlaşmalarının, en az taraflar arasındaki hukuki ilişkiye dahil diğer konular kadar önem atfedilerek müzakere edilmesinin, ileride ortaya çıkması muhtemel uyuşmazlıkların çözümünde başarıya ulaşılabilmesi için azami önem arz ettiği değerlendirilmektedir.

## KAYNAKÇA

### Kitaplar ve Makaleler:

- Akıncı, Ziya. *Milletlerarası Tahkim*. 4. Baskı. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2016.
- Akıncı, Ziya. “Prag Kuralları ve Milletlerarası Tahkim.” *Public and Private International Law Bulletin* 40, no. 1 (2020): 481–495.
- Bühning-Ühle, Christian. “A Survey on Arbitration and Settlement in International Business Disputes.” *Towards a Science of International Arbitration: Collected Empirical Research*, editörler Christopher R. Drahozal ve Richard W. Naimark, 25-41. The Netherlands: Kluwer Law International. 2005.
- Born, Gary. *International Arbitration: Law and Practice*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2012.
- Belohlavek, Alexander J. “Importance of the Seat of Arbitration in International Arbitration: Delocalization and Denationalization of Arbitration is an Outdated Myth.” *Swiss Arbitration Association Bulletin* 31, no. 2 (2013): 262-292.
- Bernasconi-Osterwalder, Nathalie ve Hoffmann, Rhea Tamara. “The German Nuclear Phase-Out Put to the Test in International Investment Arbitration Background to the New Dispute Vattenfall v. Germany (II).” *Transnational Institute* (Ekim 2013): 1-8.
- Demir Gökyayla, Cemile. “Milletlerarası Tahkimde *Ad hoc* Tahkim ve Kurumsal Tahkim.” *Uğur Alacakaptan’a Armağan*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları (2008): 161-181.
- Demir Gökyayla, Cemile. *Milletlerarası Tahkimde Belge İbrazı*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2014.
- Erten, Rifat. *Milletlerarası Ticari Tahkim Hukukunda Geçici Hukuki Koruma Önlemleri*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2010.
- Giray, Faruk Kerem. “Milletlerarası Tahkimde Gizlilik.” *Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi*, no. 2 (2015): 65-121.

- Guilia, Carbone. “The Interference of the Court of the Seat with International Arbitration.” *Journal of Dispute Resolution* 217, no. 1 (2012): 217-244.
- Damianovic, Ivana ve Quirico, Ottavio. “Intra-EU Investment Dispute Settlement under the Energy Charter Treaty in Light of Achmea and Vattenfall: A Matter of Priority.” *Columbia Journal of European Law* 26, no. 1 (2019): 102-156.
- Davies Evans, Jane. “Construction Arbitration in the Nuclear Sector.” *Global Arbitration Review—The Guide to Construction Arbitration*, editörler Stavros Brekoulakis ve David Brynmor Thomas QC, 288-300. The UK: Law Business Research, 2019.
- Hanotiau, Bernard. “The Law Applicable to Arbitrability.” *The Singapore Academy of Law Journal* 26 (Ocak 2014): 874-885.
- Huysal, Burak. *Milletlerarası Ticari Tahkimde Tahkime Elverişlilik*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2010.
- Iwasaki, Kuzuo. “Selection of Situs: Criteria and Priorities.” *Arbitration International* (Ocak, 1986): 57-67.
- Kalpsüz, Turgut. “Tahkim Anlaşması.” Ünal Tekinalp’e Armağan: Bilgi Toplumunda Hukuk. İstanbul: Beta Yayıncılık (2003): 1027-1054.
- Kalpsüz, Turgut. “Türk Hakem Kararı Kavramı.” *Yabancı Hakem Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi: Bildiriler-Tartışmalar, II. Tahkim Haftası 25-26 Kasım 1983*, 35-53. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1984.
- Kraev, Kamen. “After Euro 620 m Arbitration Ruling. What next for Bulgaria’s Belene Nuclear Project?” *Internationale Zeitschrift für Kernenergie* 61, no. 8-9 (2016): 514-515.
- Kayalı, Didem. *Milletlerarası Ticari Tahkimde Hakemlerin Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2001.
- Kuru, Baki, Arslan, Ramazan ve Yılmaz, Ejder. *Medenî Usûl Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2013.



- Marghitola, Reto. *Document Production in International Arbitration*. The Netherlands: Kluwer Law International, 2015.
- Moses, Margaret L. *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*. The United States of America: Cambridge University Press, 2008.
- Nomer, Ergin. *Devletler Hususi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013.
- Redfern, Alan ve Hunter, Martin. *Redfern and Hunter on International Arbitration*. The United States of America: Oxford University Press, 2009.
- Şanlı, Cemal. *Milletlerarası Ticari Tahkimde Esasa Uygulanacak Hukuk*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1986.
- Şanlı, Cemal. *Uluslararası Ticari Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2019.
- Şanlı, Cemal, Esen, Emre ve Ataman-Figanmeşe, İnci. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2015.
- Şit, Banu. *Kurumsal Tahkim ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi*. Ankara: İmaj Yayıncılık, 2005.
- Tan Dehmen, Mine. “Tahkim Öncesi Müzakere ya da Uzlaştırma Yollarının Tüketilmemiş Olmasının Tahkim Yargısına Etkisi.” *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 25, no. 1-2 (2005): 451-471.
- Tüysüz, Cemre. “Milletlerarası Ticari Tahkimde Gizlilik Yükümlülüğü.” *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni* 37, no. 2 (2017): 846-873.
- Ülgen, Sinan ve Stein, Aaron. “Atomun Kontrolüne Yönelik Çabalar ve Nükleer Teknoloji Transferi: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme” *Nükleer Enerjiye Geçişte Türkiye Modeli II*, editör Sinan Ülgen, 48-87. İstanbul: Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi, 2012.
- Vial, Gonzalo ve Blavi, Francisco. “New Ideas for Old Expectation of Becoming an Attractive Arbitral Seat.” *Transnational Law & Contemporary Problems* 25, no. 2 (2016): 279-308.

Yener Keskin, Cansu. *Milletlerarası Tahkim Anlaşmasının Kurulması ve Etkisi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.

Yılmaz, Ejder. *Geçici Hukuki Himaye Tedbirleri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2001.

### **Elektronik Kaynaklar:**

Bundesverfassungsgericht. “Judgment of the First Senate of 6 December 2016–1 BvR 2821/11” Erişim 30 Mayıs 2022. [http://www.bverfg.de/e/rs20161206\\_1bvr282111en.html](http://www.bverfg.de/e/rs20161206_1bvr282111en.html)

Bundesverfassungsgericht. “The Thirteenth amendment to the Atomic Energy Act is for the most part compatible with the Basic Law– Press Release No. 88/2016 of 06 December 2016” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Pressemitteilungen/EN/2016/bvg16-088.html>

Deutsche Welle. “Alman hükümeti nükleerden çıkış tazminatı ödeyecek” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.dw.com/tr/alman-hukumeti-nukleerden-çikis-tazminat-ödeyecek/a-43903932>

Deutsche Welle. “Almanya’dan 2,4 milyar euroluk nükleer tazminat” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.dw.com/tr/almanyadan-24-milyar-euroluk-n%C3%BCkleer-tazminat/a-56786638>

Deutsche Welle. “Almanya enerji politikasını değiştiriyor” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.dw.com/tr/ukrayna-krizi-almanya-enerji-politikas%C4%B1n%C4%B1-de%C4%9Fi%C5%9Ftiriyo r/a-60989284>

International Atomic Energy Agency. “List of Member States” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.iaea.org/about/governance/list-of-member-states>

International Atomic Energy Agency / Power Reactor Information System. “Bulgaria” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://pris.iaea.org/PRIS/CountryStatistics/CountryDetails.aspx?current=BG>

International Atomic Energy Agency / Power Reactor Information System. “Finland” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://pris.iaea.org/PRIS/CountryStatistics/CountryDetails.aspx?current=FI>

- International Atomic Energy Agency / Power Reactor Information System. “USA” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://pris.iaea.org/PRIS/CountryStatistics/CountryDetails.aspx?current=US>
- International Atomic Energy Agency / Power Reactor Information System. “Germany” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://pris.iaea.org/PRIS/CountryStatistics/CountryDetails.aspx?current=DE>
- International Atomic Energy Agency. “Statute” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.iaea.org/about/statute>
- International Energy Agency. “Country Reports: Germany 2020” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.iea.org/reports/germany-2020>
- International Bar Association. “IBA Rules on the Taking Evidence in International Arbitration” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=def0807b-9fec-43ef-b624-f2cb2af7cf7b>
- International Bar Association. “Uluslararası Tahkim Şartlarının Hazırlanmasına Dair UBB Kılavuz İlkeleri” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=E58973BE-CBC8-4BBF-A336-E444D00CE62A>
- International Centre for Settlement of Investment Disputes. “Case Details: Vattenfall AB and others v. Federal Republic of Germany (ICSID Case No. ARB/12/12)” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/12/12>
- Investment Policy Hub. “Turkey” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://investmentpolicy.unctad.org/international-investment-agreements/countries/214/turkey>
- Investment Policy Hub. “Vattenfall v. Germany (II)” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://investmentpolicy.unctad.org/investment-dispute-settlement/cases/467/vattenfall-v-germany-ii>
- İstanbul Teknik Üniversitesi. “TRIGA Mark-II Reaktörü” Erişim 30 Mayıs 2022. <http://www.triga.itu.edu.tr/>
- Mitsubishi Heavy Industries. “Arbitration Demand was filed against Mitsubishi Heavy Industries, Ltd. and Mitsubishi Nuclear Energy Systems, Inc.” Erişim 30 Mayıs 2022. [https://www.mhi.com/notice/notice\\_131017.html](https://www.mhi.com/notice/notice_131017.html)

- Mitsubishi Heavy Industries. “Notice Concerning Receipt of Award Handed Down in Arbitration Relating to San Onofre Nuclear Generation Station (SONGS)” Erişim 30 Mayıs 2022. [https://www.mhi.com/notice/notice\\_170314.html](https://www.mhi.com/notice/notice_170314.html)
- Nükleer Enerji Dünyası. “Olkiluoto-3 ERP Projesi” Erişim 30 Mayıs 2022. [http://www.nukleer.web.tr/santral\\_projeleri/olkiluoto3.html](http://www.nukleer.web.tr/santral_projeleri/olkiluoto3.html)
- Prague Rules. “Prague Rules on taking of evidence to launch in December 2018” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://praguerules.com/upload/iblock/856/8563f3faf4c2236098577bedb329bdf8.pdf>
- Prague Rules. “Rules on the Efficient Conduct of Proceedings in International Arbitration (Prague Rules)” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.praguerules.com/upload/medialibrary/9dc/9dc31ba7799e26473d92961d926948c9.pdf>
- Prague Rules. “Working Group” Erişim 30 Mayıs 2022. [https://www.praguerules.com/working\\_group/](https://www.praguerules.com/working_group/)
- Republic of Bulgaria Ministry of Energy. “Brief History of the Project” Erişim 30 Mayıs 2022. [https://www.me.government.bg/files/useruploads/files/appendix\\_2.pdf](https://www.me.government.bg/files/useruploads/files/appendix_2.pdf)
- Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumu. “NÜKEN: Hakkımızda” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://nuken.tenmak.gov.tr/tr/kurumsal/hakkimizda.html>
- Türkiye Enerji, Nükleer ve Maden Araştırma Kurumu. “NÜKEN: TR-2 Araştırma Reaktörü Tesisi” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://nuken.tenmak.gov.tr/tr/tesisler/arastirma-reaktoru.html>
- TVO. “The start of OL3 EPR’s regular electricity production postponed to September” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.tvö.fi/en/index/news/pressreleasesstockexchangereleases/2022/thestartofol3epr8217sregularelectricityproduction-postponedtoseptember.html>
- World Nuclear Industry Status Report. “A Mycle Schneider Consulting Project: The World Nuclear Industry Status Report 2019” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.worldnuclearreport.org/IMG/pdf/wnisr2019-v2-hr.pdf>

World Nuclear News. “Siemens quit the nuclear game” Erişim 30 Mayıs 2022. [https://www.world-nuclear-news.org/C\\_Siemens\\_quits\\_the\\_nuclear\\_game\\_1909111.html](https://www.world-nuclear-news.org/C_Siemens_quits_the_nuclear_game_1909111.html)

World Nuclear News. “International arbitration over SONGS closure” Erişim 30 Mayıs 2022. [https://world-nuclear-news.org/C-International\\_arbitration\\_over\\_SONGS\\_closure-1710135.html](https://world-nuclear-news.org/C-International_arbitration_over_SONGS_closure-1710135.html)

World Nuclear News. “Tribunal awards damages for SONGS generators” Erişim 30 Mayıs 2022. <https://www.world-nuclear-news.org/C-Tribunal-awards-damages-for-SONGS-steam-generators-1403177.html>